

Manglende skyldevne grunnet utilregnelighet
på grunn av sterkt avvikende sinnstilstand, jf. straffeloven § 20

*En analyse av gjeldende rett etter HR-2023-1242-A og HR-
2023-1243-A med et komparativt perspektiv*

Kandidatnummer: 41

Antall ord: 14 500

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet
UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2024

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
1.1 Tema og rettslig plassering	4
1.2 Bakgrunn	5
1.3 Aktualitet	8
1.4 Avgrensning	9
1.5 Metodiske betraktninger	10
1.6 Struktur	10
2. Hvorfor straffer vi?	11
2.1 Straff og formål	11
2.2 Hvorfor straffer vi ikke utilregnelige?	12
3. Kort om den gamle regelen	13
3.1 En praktisk tilnærming	13
4. Gjeldende rett	15
4.1 Introduksjon av bestemmelsen	15
4.2 Modifisert blandet prinsipp	15
4.3 Analyse av grunnvilkåret	16
4.3.1 HR-2023-1243-A og HR-2023-1242-A	18
4.3.2 Underrettspraksis	22
4.4 Analyse av tilleggsvilkåret	24
4.4.1 Utilregnelighetsvurderingen	25
4.4.2 Grad av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne	26
4.4.3 Svikt i virkelighetsforståelsen	26
4.4.4 Svikt i funksjonsevne	28
4.5 Har det medisinske prinsippet egentlig blitt forlatt?	31

4.6 Oppsummering av lovendringen	32
5. Komparativ analyse	32
5.1 Innledning.....	32
5.2 Sverige.....	33
5.2.1 Inngangsvilkåret	34
5.2.2 Det begrensende tilleggsvilkåret	35
5.2.3 Unntaksreglene.....	36
5.2.4 Sammenligning.....	36
5.3 Tyskland	37
5.3.1 Inngangsvilkåret	37
5.3.2 Det begrensende tilleggsvilkåret	38
5.3.3 Sammenligningen.....	39
5.4 England.....	39
5.4.1 Inngangsvilkåret.....	40
5.4.2 Det begrensende tilleggsvilkåret	41
5.4.3 Sammenligningen.....	42
6. Avsluttende betraktninger	42
6.1 Hvilket prinsipp burde regelen bygd på?	42
6.1.1 Hva med engelskmennenes «nature and quality»-regel?	43
6.2 Økt sjanse for vilkårlighet?	44
6.2.1 Grunnvilkåret	44
6.2.2 Tilleggsvilkåret.....	45
Litteraturliste	47

1. Innledning

1.1 Tema og rettslig plassering

Strafferetten er den delen av rettsvitenskapen som regulerer normer og regler for atferd i samfunnet samt hvilken reaksjon som ilegges ved brudd på disse. Strafferetten utgjør dermed en viktig del av den offentlige retten, da den er helt sentral i reguleringen av det rettslige forholdet mellom enkeltmennesket og staten gjennom å styre atferden i en ønskelig retning. Strafferetten kan videre deles inn i flere deler, hvor to av de viktigste er *reaksjonslæren* og *ansvarslæren*¹. Reaksjonslæren går ut på hvilken reaksjon den straffbare handlingen skal få, herunder eksempelvis betinget fengsel eller forvaring.

Ansvarslæren beror på fire kumulative straffbarhetsvilkår, som må oppfylles for idømmelse av formell straff. Disse fire er 1) Handling eller unnlattelse av handling som dekkes av et straffebud (lovskravet), 2) Ingen straffrihetsgrunner er aktuelle, 3) Gjerningspersonen må ha tilstrekkelig skyld og 4) Gjerningspersonen må ha utvist den nødvendige skyld som kreves.² Temaet for denne oppgaven befinner seg innenfor det tredje straffbarhetsvilkåret, nemlig skyld. Skyld er altså en helt grunnleggende forutsetning for å bli holdt straffeansvarlig for sine handlinger. Dersom tiltalte ikke har skyld, kan han heller dømmes til eksempelvis tvungent psykisk helsevern. I kapittel 2.2 vil det bli en dypere redegjørelse for hvorfor samfunnet ikke straffer personer uten skyld.

I norsk rett er skyld regulert i straffeloven³ § 20. Bestemmelsen trådte i kraft 1. oktober 2020. Her heter det at:

«Den som på handlingstidspunktet er under 15 år, er ikke strafferettslig ansvarlig.

Det samme gjelder den som på handlingstidspunktet er utilregnelig på grunn av

- a. sterkt avvikende sinnstilstand*
- b. sterk bevissthetsforstyrrelse eller*
- c. høygradig psykisk utviklingshemming.*

Ved utilregnelighetsvurderingen etter annet ledd skal det legges vekt på graden av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne.

---

¹ Gröning mfl. (2023) s. 23

² Ot.Prp. nr. 90 (2003-2004) s. 68

³ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (strl.)

Den som forbigående er utilregnelig som følge av selvforskyldt rus, fritas ikke for straff, med mindre særlige grunner tilsier det. Den som har en vedvarende tilstand som nevnt i annet ledd bokstav a og som selvforskyldt fremkaller en utilregnelighetstilstand, kan straffes dersom særlige grunner tilsier det.»

Det er altså flere ulike tilstander som kan føre til manglende skyldevne. Som rettsanvender er alderskravet den klart enkleste å forholde seg til da det er et absolutt krav uten store tolkningsproblemer. Tiltalte er alltid enten under eller over 15 år på handlingstidspunktet. Oppgavens siktemål er å ta for seg en av de mer problematiske og komplekse tilstandene, nemlig «sterkt avvikende sinnstilstand», og hva som krever for å bli erkjent «utilregnelig på grunn av» denne sinnstilstanden. Helt konkret er problemstillingen å klargjøre og analysere hva som er gjeldende rett for manglende skyldevne grunnet utilregnelighet «på grunn av sterkt avvikende sinnstilstand», jf. straffeloven § 20 (2) bokstav a.

1.2 Bakgrunn

I Norge har det vært lang tradisjon for regulering av straffrihet grunnet gjerningspersonens mentale eller psykiske tilstand eller lidelse. Allerede i Kriminalloven av 1842⁴ kapittel 7 § 2 het det at handlinger gjennomført av «Galne eller Afsindige» skulle være straffrie. På de 182 årene som har gått siden, har det skjedd flere endringer. I 1902 ble begrepet «sindssyg» for første gang introdusert gjennom straffeloven § 44.⁵ Her het det at en handling ikke var straffbar når «den handlende ved dens Foretagelse var sindssyg». I 1997 ble «psykotisk» tatt i bruk, da § 44 ble endret.⁶ Psykosebegrepet ble videreført da den nye straffeloven, som ble vedtatt i 2005, trådte i kraft i 2015.

Det er i all hovedsak en sontring mellom tre forskjellige prinsipper som gjøres gjeldende for avgrensning av utilregnelighetsreglene.⁷ Disse tre kalles det medisinske, det psykologiske og det blandede prinsipp. Førstnevnte handler om at det benyttes medisinske eller biologiske kjennetegn på «den tilstand som utelukker tilregnelighet», uten videre krav om sammenheng mellom lidelse og handling.⁸ Dersom tiltalte diagnostiseres som psykotisk, er dette i utgangspunktet tilstrekkelig for straffrihet grunnet manglende skyldevne. Her er ICD – The International Classification of Diseases - helt sentral, da dette er den internasjonale

---

⁴ Lov 20. august 1842 nr. 12 om Forbrydelser

⁵ Lov 22. mai 1902 nr. 10 om Almindelig Borgerlig Straffelov

⁶ Lov 17. januar 1997 nr. 11 om Endringer i straffeloven m.v. (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner)

⁷ Prop. 154 L (2016-2017) s. 19

⁸ l.c.

klassifikasjonen av sykdommer. I skrivende stund er det ICD-11 som er gjeldende, da den trådte i kraft i 2022⁹. For det psykologiske prinsippet er personens evne til innsikt og fri viljebestemmelse det sentrale. Det avgjørende er med andre ord tiltaltes evne til å forstå at den gjennomførte handlingen er rettstridig. Det blandede prinsipp er en mellomting mellom de to andre ved at det kreves en alvorlig psykisk tilstand, samt en årsakssammenheng mellom tilstanden og handlingen eller at gjerningsmannen ikke innehar evnen til å forstå rekkeviddene av handlingen som er gjennomført. I praksis er det imidlertid kun det medisinske eller blandede prinsippet som er gjeldende, da det er vanskelig å tenke seg et psykologisk avgrensningskriterium som ikke henger sammen med en medisinsk grunntilstand.¹⁰

Den gamle bestemmelsen om skyldevne bygde på det medisinske prinsippet.¹¹ Dette var en av årsakene til en relativt langvarig diskusjon om skyldevne i norsk rett. For eksempel skrev en av landets ledende rettspsykiater Randi Rosenqvist i 2010 at den psykiatriske behandlingen de siste årene har blitt kvalitativt bedre og mer differensiert, hvilket har ført til at personer med psykoselidelser «stort sett fungerer vesentlig bedre enn tidligere».¹² Rosenqvist advarte dermed mot å fortsette med en utilregnelighetsregel som baserer seg «utelukkende på nevrobiologiske funn», og at dersom det er diskrepans mellom test og funksjonsevne, «må saken analyseres nøye».¹³ Også professor dr. juris Aslak Syse argumenterte for å fravike det medisinske prinsippet ved å tilstramme utilregnelighetsvurdering gjennom å innføre et innvirkningsprinsipp.¹⁴

I august 2012 ble Anders Behring Breivik dømt til 21 års forvaring med en minstetid på 10 år etter terrorangrepet mot Regjeringskvartalet og den påfølgende skytingen på Utøya 22. juli 2011.¹⁵ Et sentralt og omfattende spørsmål under rettssaken, var hvorvidt Breivik var tilregnelig på gjerningstidspunktet. Det ble oppnevnt fire sakkyndige, som var delt på midten angående synet på tiltaltes psykiske tilstand. I rettens oppsummering ble det uttalt at «[r]etten legger likevel til grunn at tiltaltes evne til å gjennomføre de påtalte handlinger delvis kan forklares ut fra en kombinasjon av fanatisk høyreekstrem ideologi, inntak av prestasjonsfremmende stoffer og mulig selvsuggesjon i kombinasjon med patologiske eller

---

⁹ Braut (2022)

¹⁰ NOU 2014: 10 s. 22

¹¹ NOU 2014: 10 s. 21.

¹² Rosenqvist (2010) s. 6

¹³ Ibid. s. 21.

¹⁴ Syse (2006) s. 170-171

¹⁵ RG-2012-115

avvikende trekk ved hans personlighet». ¹⁶ Etter dette fant retten at Breivik ikke var psykotisk på gjerningstidspunktet, og han kunne holdes straffansvarlig for sine handlinger.

Rettsaken avslørte den gamle lovens utfordringer i «samhandlingen mellom juss og psykiatri i utilregnelighetsaker». ¹⁷ Utfordringene knyttet seg konkret til at bestemmelsen som nevnt bygde på det medisinske prinsipp. Den allerede eksisterende debatten om lovendring av utilregnelighetsregelverket nådde for alvor ut til folket gjennom at også personer utenfor rettsvesenet dannet seg meninger om hvordan regelverket burde se ut. Blant annet stilte den politiske kommentatoren Anders Giæver spørsmålet «[k]an vi leve med at den ansvarlige for terrorhandlingene 22. juli skal behandles som en pasient og ikke som en straffedømt?». ¹⁸

Breivik-saken var følgelig en utløsende faktor i oppnevningen av Tilregnelighetsutvalget. ¹⁹ Utvalget publiserte sin rapport høsten 2014 i NOU 2014:10 Skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern. Utvalget fikk et bredt mandat, men hovedpoenget var å vurdere utilregnelighetsreglene, herunder spesielt psykosevilkåret. I den anledning ble to sentrale spørsmål konkretisert. For det første skulle utvalget ta stilling til hvorvidt det medisinske prinsipp skulle opprettholdes. Deretter skulle de vurdere om det burde oppstilles et ytterligere vilkår for straffrihet, herunder for eksempel kausalitetskrav eller et psykologisk kriterium. ²⁰ Utvalget foreslo å videreføre psykosebegrepet, men samtidig utvide regelen til også å gjelde andre, like alvorlige psykiske tilstander. ²¹ Videre svarte utvalget negativt på om det burde introduseres et ytterligere vilkår. Utvalget foreslo også å nedtone de sakkyndiges rolle, noe som kom til uttrykk gjennom den foreslåtte ordlyden «[d]en som retten anser for å ha vært psykotisk». ²² Utvalget mente at ved å skille mellom den medisinskfaglige og rettslige bedømmelsen, var det mest presist å konkludere med at den foreslåtte utilregnelighetsregelen bygde på et «noe modifisert medisinsk prinsipp». ²³

I 2017 kom Justis- og beredskapsdepartementet med sitt lovforslag, gjennom Prop. 154 L (2016-2017) om Endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (skyldevne, samfunnsvern og sakkyndighet). Departementet var enige med utvalget i nedtoningen av de

---

¹⁶ Ibid. s. 103.

¹⁷ Gröning og Melle (2022) s. 403

¹⁸ Giæver (2011)

¹⁹ NOU 2014: 10 s. 21

²⁰ NOU 2014: 10 s. 36-39

²¹ NOU 2014: 10 s. 138

²² Ibid. s. 138.

²³ Ibid. s. 143

sakkyndiges rolle til fordel for en normativ vurdering hvor domstolene skal fastslå gjerningspersonens eventuelle utilregnelighet.²⁴ Departementet var imidlertid uenige i videreføringen av psykosebegrepet og det modifiserte medisinske prinsippet. Dette fordi de mente det var både for snevert og for vidtgående, da utvalget så seg «nødt til å utvide begrepet til likestilte tilstander» og fordi det «juridiske begrepet må begrenses til de aktive og altoverskyggende psykosene med tungt symptomtrykk».²⁵ I tillegg mente departementet at psykosebegrepet ville bidra til unødvendig stigmatisering.²⁶ Departementet foreslo heller å introdusere et modifisert blandet prinsipp, fordi den nye bestemmelsen inneholder et grunnvilkår om «alvorlig sinnslidelse» og et begrensende tilleggsvilkår med krav om at gjerningspersonen var utilregnelig på grunn av» lidelsen, uten krav om årsakssammenheng mellom lidelsen og handlingen.²⁷ Uttrykket «alvorlig sinnslidelse» ble før den andre høringen endret til «sterkt avvikende sinnstilstand», men endringen var kun av terminologisk betydning.²⁸

Flertallet i justiskomiteén var kritiske til Departementets lovforslag, og beskrev forslaget om endring av ordlyden til sterkt avvikende sinnstilstand som «uansvarlig» grunnet den manglende forutberegneligheten og rettssikkerheten en så vid ordlyd innebærer.²⁹ Tross kritikken ble forslaget sendt til Stortinget, hvor mindretallet i justiskomiteen vant frem da de representerte Regjeringspartiene Høyre og Venstre. Voteringen i Stortinget endte 52-46 favør mindretallet. Lovforslaget ble stemt gjennom, og trådte i kraft i oktober 2022.

1.3 Aktualitet

Temaet for masteroppgaven er aktuelt av flere forskjellige årsaker. For det første fordi lovendringen er relativt ny, og det fremdeles er usikkerhet knyttet til innholdet og rekkevidden av lovendringen. Den andre grunnen er at Høyesterett på forsommeren for første gang behandlet utilregnelighet etter lovendringen gjennom dommene avsagt i HR-2023-1242-A og HR-2023-1243-A. Disse dommene vil bli behandlet grundig i oppgavens hovedtema.

Den tredje grunnen til at temaet er aktuelt, er mengden og hyppigheten på mediasaker om temaet. Bare de siste årene har det vært mye medieoppslag rundt skyldene i forbindelse med

---

²⁴ Prop. 154 L (2016-2017) s. 82

²⁵ Ibid. s. 65.

²⁶ Ibid. s. 66.

²⁷ Ibid. s. 13.

²⁸ Frøberg (2020) s. 172.

²⁹ Innst. 296 L (2018-2019) s. 9-10.

drapssaker, for eksempel NAV-drapet i Bergen³⁰, drapet på Tor Kjærvik³¹ og terrorangrepet mot Pride-feiringen i Oslo 25. juni 2022.³² Sistnevnte sak ble behandlet i Oslo tingrett under arbeidet med denne oppgaven. Antallet mediasaker vitner om stor allmenninteresse.

En ytterligere grunn følger av Kripos' forskningsrapport fra desember 2022 om vold begått av personer med alvorlige psykiske lidelser.³³ Rapporten inneholder flere interessante funn i et utilregnelighetsperspektiv. For det første undersøkte Kripos utviklingen i voldslovbrudd i perioden 2011-2020. Antallet voldsforhold generelt økte med 17 % i årene 2016-2020 sammenlignet med den første perioden. Antallet voldsforhold hvor gjerningspersonen ble idømt overføring til tvungent psykisk helsevern eller som ble henlagt grunnet tvil om tilregneligheten, økte med hele 74 %. Videre ble det også forsket på drap og drapsforsøk i perioden 2014-2021. Antallet gjerningspersoner med alvorlig psykisk lidelse var 53 % høyere på de siste fire årene sammenlignet med de første årene. Kort oppsummert viser rapporten at forekomsten av alvorlige lovbrudd hvor det er stor sannsynlighet at gjerningspersonen hadde blitt erkjent utilregnelig, har økt betraktelig de siste årene.

En siste grunn til temaets aktualitet, er Riksadvokatens brev av 01.03.2024, hvor sterkt avvikende sinnstilstand etter straffeloven § 20 annet ledd bokstav a fremheves som et prioritert prejudikatsspørsmål for 2024.³⁴ Det blir her påpekt at det er «særlig behov for nærmere avklaringer gjennom rettspraksis».³⁵

1.4 Avgrensning

Oppgaven avgrenses mot bevismessige spørsmål tilknyttet strafferettslig utilregnelighet, herunder både beviskravet og spørsmål tilknyttet bevistema. Det avgrenses også mot de øvrige utilregnelighetstilstandene som følger av straffeloven § 20 (2) bokstav b og c, herunder «sterk bevisstetsforstyrrelse» og «høygradig psykisk utviklingshemming». Videre avgrenses det også mot utilregnelighet som følge av selvforskyldt rus og selvforskyldt utilregnelighetstilstand ved en vedvarende tilstand, jf. tredje ledd. Det avgrenses også mot en

---

³⁰ Bolstad og Mossing (2022)

³¹ Myrvang (2022)

³² Ighoubah (2023)

³³ Kripos (2022)

³⁴ 24/692 – 1/TRF014 punkt 2.1

³⁵ Ibid.

dyptgående analyse av endringen i sakkyndiges roller, selv om det vil bli kort påpekt blant annet i utgreiingen av det moderate blandede prinsippet i kapittel 4.2.

1.5 Metodiske betraktninger

Den overordnede problemstillingen for oppgaven er en analyse av gjeldende rett for manglende skyldevne «på grunn av sterkt avvikende sinnstilstand», jf. straffeloven § 20 (2) bokstav a. Analysen må gjennomføres etter alminnelig juridisk metode. Temaet befinner seg på det strafferettslige legalitetsprinsippets område. Prinsippet får betydning både som hjemmelskrav og tolkningsprinsipp. Førstnevnte går ut på at staten må ha hjemmel i formell lov for å straffe. Det er naturligvis uproblematisk for oppgaven da temaet knytter seg til forståelsen av en bestemmelse i formell lov. Legalitetsprinsippet som tolkningsprinsipp tilsier kort oppsummert at rettsanvenderen må utvise varsomhet med å fravike den naturlige forståelsen av lovens ordlyd, i tillegg til å legge føringer på hvilke rettskilder som har mest relevans og størst vekt. De rettskildene med størst rettskildemessig vekt, kalles ofte for autoritative rettskilder.

En slik autoritativ rettskilde, er Høyesterettspraksis. Høyesterett avsa sin nevnte sine to første dommer om utilregnelighet etter lovendringen sommeren 2023, gjennom HR-2023-1242-A og HR-2023-1243-A. Avgjørelsene vil naturligvis ha stor betydning i analysen, men også praksis fra Ting- og Lagmannsretten vil få betydning, til tross for at disse i utgangspunktet har mindre rettskildemessig vekt.

1.6 Struktur

Oppgaven er inndelt i seks kapitler. Kapittel to handler om hvorfor vi straffer på generelt grunnlag, og hvorfor vi ikke straffer mennesker som er utilregnelige. I kapittel tre vil det bli gitt en kort, praktisk oppsummering av rettsstilstanden før lovendringen. Kapittel fire vil utgjøre den viktigste delen av oppgaven, da det er her analysen av lovendringen vil bli gjennomført. I kapittel fem vil et internasjonalt perspektiv bli gitt ved komparativ analyse til andre, sammenlignbare land. I oppgavens siste kapittel vil det bli gitt noen avsluttende betraktninger om problemstillinger som reiser seg spesielt i kapittel fire og fem.

2. Hvorfor straffer vi?

2.1 Straff og formål

Selv om oppgaven primært handler om en gruppe mennesker samfunnet ikke straffer, er det likevel hensiktsmessig med en kort redegjørelse for hva straff er og hvilket formål det ivaretar. Dette fordi straff utgjør en helt sentral og viktig del av den tidligere nevnte reaksjonslæren.

Ethvert samfunn gjennom alle tider har opplevd at medlemmer av samfunnet har utført handlinger i strid med det gjeldende regelverket. Straff er et eksempel på en reaksjon på slik ulovlig og uønsket atferd. Straff kan defineres ved hjelp av både formelle og materielle definisjoner.³⁶ I straffeloven § 29 har lovgiver fastsatt hva de forskjellige straffeformene er. Her finner man for eksempel «fengsel», «samfunnsstraff» og «rettighetstap», jf. første ledd. Dette er en av de *formelle* definisjonene av straff.

Johs. Andenæs definerte i sin tid straff som «et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde».³⁷ Denne *materielle* definisjonen er siden fulgt opp både av lovgiver i forarbeidene til den nye straffeloven og Høyesterett ved flere avgjørelser, herunder blant annet Rt. 1977 s. 1207.³⁸ Definisjonen er tilstrekkelig vid til at den treffer begge de ledende teoriene om hvorfor samfunnet benytter seg av straff i møtet med lovovertrædelser, nemlig *gjengjeldelse* og *prevensjon*. Førstnevnte handler om at samfunnet ønsker å gi en straff egnet til å gjenspeile den krenkelsen lovbruddet representerer. Prevensjon handler imidlertid om å avskrekke, og på den måten hindre lovbrudd før de skjer. Prevensjonshensynet kan videre deles inn i allmenn- og individualprevensjon. Allmennprevensjon henviser til prevensjon på samfunnsnivå: Folk flest avstår fra kriminelle handlinger når de ser hvordan kriminelle blir straffet.

Individualprevensjonen retter seg imidlertid mot lovbrøyteren selv: Straffen skal være så belastende at lovbrøyteren ikke begår nye lovbrudd, i frykt for lik behandling en gang til.

For å svare på det grunnleggende spørsmålet om hvorfor vi straffer, er det hensiktsmessig å bruke Justis- og beredskapsdepartementets egne ord i forarbeidene til den nye straffeloven: «[s]traffens formål ... må være å styre atferd i fremtiden, og herigjennom å bidra til et

---

³⁶ Grønning mfl. (2023) s. 5

³⁷ Andenæs (1976) s. 352

³⁸ Ot.Prp.. nr. 90 (2003-2004) s. 77.

samfunn og en sameksistens som en ut fra gjeldende verdiprioriteringer anser som ønskelig».³⁹ Det er følgelig prevensjonshensynet som står sterkest i norsk rett, da det er best egnet til å styre menneskers atferd i fremtiden, både på individ- og gruppenivå.

2.2 Hvorfor straffer vi ikke utilregnelige?

Strafferetten bygger på en grunnleggende tanke om at mennesker er frie og fornuftige vesener, og med det innehar en evne til å handle ansvarlig.⁴⁰ Denne tanken kommer også til uttrykk gjennom skyldprinsippet, som sier at bare den som kunne og burde handlet annerledes, skal holdes straffansvarlig. Skyldprinsippet har videre en slagside til klanderverdigheten av en handling, da det kun er grunnlag for straff når gjerningspersonen kan klandres. Dette må videre ses i sammenheng med prevensjonshensynet. Som nevnt i kapittel 2.1, er prevensjonshensynet det bærende formålet for hvorfor vi straffer lovovertrедelser.

Det kan vanskelig tenkes en individualpreventiv effekt når gjerningspersonen ikke kunne handlet annerledes, og dermed ikke kan klandres. Dette gjelder både ved manglende handlingsalternativer og ved en alvorlig psykisk sykdom som innskrenker personens frie handlingsvalg. Her kan en psykose ved et drap være illustrerende. En psykose kan være svært varierende, men et typisk symptom er å ha fastlåse misforståelser, høre stemmer og føle seg forfulgt.⁴¹ I slike situasjoner kan det tenkes at personen tror en zombieapokalypse er nært forestående, og at han dreper et menneske i den tro at det er en zombie.⁴² Her er psykosen så sterk og handlingsvalget så innskrenket, at personen ikke kan klandres, i tråd med skyldprinsippet.

Videre er også allmennprevensjon et argument for hvorfor samfunnet ikke straffer utilregnelige. Den sentrale tanken bak allmennprevensjonen er som nevnt at folk flest avstår fra kriminalitet som følge av konsekvensene av straffen. Mennesker som har en så stor psykisk lidelse at de blir erkjent utilregnelige, kan ikke forventes å forholde seg til eller reagere på en trussel om straff. Justis- og beredskapsdepartementet argumenterer i

---

³⁹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 77

⁴⁰ Gröning mfl. (2023) s. 48.

⁴¹ Helsenorge (2022)

⁴² Eksempel hentet fra <https://www.nrk.no/norge/xl/drepte-et-annet-menneske-i-psykose--etterpa-kom-sjokket-1.15827963>

forarbeidene til lovendringen følgelig for at den allmennpreventive effekten vil dermed ikke svekkes av å la denne gruppen mennesker få straffrihet.⁴³

Gröning, Husabø og Jacobsen er imidlertid tvilende til argumentet tilknyttet den preventive effekten, da de mener de er «svakt underbygde».⁴⁴ De mener en allmenn- og individualpreventiv effekt blir spekulering fra lovgivers side, ettersom den avskrekkende effekten kun er noe «lovgiver antar».⁴⁵ De mener den preventive betraktninger kun bør være «sekundære når det gjelder hvilke handlinger som skal regnes som forbrytelser, og hvordan disse straffes».⁴⁶ Forfatterne holder følgelig skyldprinsippet som det bærende argumentet, da dette er det eneste argumentet som kan forklare hvorfor en person skal være fri for straffansvar.⁴⁷

Selv om utilregnelige gjerningspersoner ikke kan holdes strafferettslig ansvarlig for handlingene sine, kan de idømmes til tvungent psykisk helsevern. Det følger av straffeloven § 62 at en lovbrøyer som er utilregnelig etter § 20 annet til fjerde ledd kan ved dom overføres til tvungent psykisk helsevern når lovbrudd av en viss alvorlighetsgrad er gjennomført eller det er stor gjentakelsesfare. Som lovgiver har fastslått i straffeloven § 30, er overføring til tvungent psykisk helsevern etter straffeloven § 62 en strafferettslig reaksjon utover de formelle definisjonene gitt i straffeloven § 29. Selv om mennesker uten skylddevne ikke straffes på lik linje som mennesker med skylddevne, vil handlingen altså fremdeles få konsekvenser.

3. Kort om den gamle regelen

3.1 En praktisk tilnærming

Før gjeldende rett presenteres og analyseres, er det hensiktsmessig med en kort gjennomgang av den gamle regelen for enklere å kunne sammenligne hva som har blitt forandret og hvorfor forandringen var nødvendig. Før lovendringen var gjerningspersonen utilregnelig dersom han på «handlingspunktet» var «psykotisk», jf. straffeloven § 20 (1) bokstav b.

---

⁴³ Prop. 154 L (2016-2017) s. 24

⁴⁴ Gröning mfl. (2023) s. 490

⁴⁵ Ibid. s. 51

⁴⁶ L.c.

⁴⁷ Gröning mfl. (2023) s. 490

Den naturlige ordlydsforståelsen gir anvisning på en vurdering av den medisinske tilstanden med alvorlig realitetsbrist og en tilhørende manglende evne til å hente seg tilbake til realiteten. Videre er ordlyden taus om et påvirkningskrav, noe som tilsier at bestemmelsen er et utslag av det medisinske prinsippet. Ordlyden tilsier kun krav om at den psykotiske tilstanden må være til stede på gjerningstidspunktet, med den konsekvens at etterfølgende psykoser var uten rettslig betydning. Det er følgelig kun et tilstandsvilkår.

Ordlydstolkningen har støtte i forarbeidene, hvor det heter at bestemmelsen bygger på det medisinske prinsipp, slik at «den som var psykotisk på handlingstidspunktet, skal frifinnes, uavhengig av om handlingen var sykelig motivert».⁴⁸ Videre heter det at selv om bestemmelsen bygger på dette prinsippet, er det «ikke full identitet mellom psykosebegrepet slik det benyttes i medisinsk diagnostisk praksis og den rettslige anvendelse av lovens uttrykk».⁴⁹ Det må følgelig sondres mellom den medisinske forståelsen av psykosebegrepet og den rettslige.

Forarbeidene fra omleggelsen til psykosebegrepet fra «sinnssyk» presiserte at det sentrale vurderingstemaet for rettslig psykose er en «[m]anglende evne til realistisk vurdering av ens forhold til omverdenen».⁵⁰ Videre er det fastslått at det sentrale momentet i vurderingen er «symptomtyngden».⁵¹

En slik forståelse fremkommer også av Høyesterettspraksis, herunder blant annet HR-2019-653-A. Avgjørelsen handler direkte om forståelsen av «alvorlig sinnslidelse» etter straffeprosessloven⁵² § 459. Førstvoterende legger imidlertid til grunn at vilkåret skal forstås på samme måte som begrepet «psykotisk» i straffelovens forstand, jf. avsnitt 38. Det avgjørende er at de psykotiske symptomene er «fremtredende og alvorlige», jf. avsnitt 42. I dette ligger at den realitetsbristende tilstand må vare i «minst ett til to døgn» for at tilstanden skal kvalifisere til psykose i straffelovens forstand, jf. avsnitt 43.

Kort oppsummert viser både forarbeidsuttalelsene og Høyesteretts praksis at det er krav om en manglende evne til å foreta en realistisk vurdering av sitt forhold til omverdenen. For å fastslå dette, er det helt sentrale momentet symptomtyngden. Videre bygde altså bestemmelsen på det medisinske prinsipp, hvilket ga de sakkyndige en svært viktig rolle i vurderingen av om en

---

⁴⁸ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 217.

⁴⁹ NOU 2014: 10 s. 48

⁵⁰ NOU 1990: 5 s. 51

⁵¹ NOU 2014: 10 s. 50.

⁵² Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven)

gjerningsperson var psykotisk i strafferettslig forstand. Kun i de sakene hvor det var uenighet mellom de sakkyndige – som i Breivik-saken – tilfalt den endelige vurderingen retten.

4. Gjeldende rett

4.1 Introduksjon av bestemmelsen

Straffeloven § 20 regulerer gjerningspersonens skyldene. I bestemmelsens andre ledd heter det som nevnt at den som på «handlingstidspunktet er utilregnelig på grunn av sterkt avvikende sinnstilstand» er ikke strafferettslig ansvarlig jf. bokstav a. I tredje ledd blir det videre fastslått at ved utilregnelighetsvurderingen etter annet ledd, skal det legges vekt på «graden av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne».

Bestemmelsen består følgende av to vilkår. For det første må gjerningspersonen oppfylle *grunnvilkåret*; han må ha en «sterkt avvikende sinnstilstand». Det er imidlertid ikke nok å oppfylle vilkåret, da gjerningspersonen må være «utilregnelig på grunn av» denne tilstanden. I vurderingen av dette *tillegsvilkåret*, får bestemmelsens tredje ledd stor betydning. I det videre vil vilkårene bli tolket separat. Det vil imidlertid først bli gitt en utgreiing om det modifisert blandede prinsippet som regelen bygger på.

4.2 Modifisert blandet prinsipp

Som nevnt i kapittel 1.2 valgte Justis- og beredskapsdepartementet å fravike det medisinske prinsippet til fordel for et modifisert blandet prinsipp. Med det gikk departementet vekk fra en langvarig tradisjon som kan spores tilbake til kriminalloven av 1842.⁵³ Departementet mente det nye prinsippet kan betegnes som et modifisert blandet prinsipp da det ikke kreves årsakssammenheng mellom tilstanden og lovbruddet, noe *normalt* kreves ved et blandet prinsipp.⁵⁴ Også forlatelsen av psykosebegrepet ble brukt som begrunnelse, da dette klart nok er et medisinsk begrep. Den nye utilregnelighetsvurderingen ble heller kategorisert som et «begrensende vilkår».⁵⁵

Formålet bak forflytningen til det nye prinsippet, var blant annet å markere et større og viktig skille mellom de sakkyndiges og domstolenes oppgaver.⁵⁶ Ved å introdusere det begrensende

---

⁵³ Frøberg (2020) s. 180

⁵⁴ Prop. 154 L (2016-2017) s. 7

⁵⁵ Ibid. s. 13

⁵⁶ Ibid. s. 83

vilkåret, ble de forskjellige aktørenes roller klargjort i større grad. De sakkyndiges oppgave er å gi retten et faktisk grunnlag for utilregnelighetsvurderingen, gjennom sin særlige fagkompetanse innenfor psykiatri og psykologi. Rettens rolle er å anvende loven, basert på den beskrivelsen de sakkyndige har gitt om gjerningspersonen.⁵⁷ En konsekvens av dette er at bestemmelsen åpner for større skjønn hos dommeren, både i vurderingen av grunnvilkåret og det begrensede tilleggsvilkåret.⁵⁸

4.3 Analyse av grunnvilkåret

Gjerningspersonen må for det første oppfylle grunnvilkåret «sterkt avvikende sinnstilstand» for at utilregnelighetsvurderingen i det hele tatt skal bli aktuelt, da gjerningspersonens skylddevne som nevnt hviler på en tostegsvurdering.

Ordlyden «avvikende sinnstilstand» gir anvisning på en psykisk tilstand som gir en realitetsbrist, og som i sin natur er avvikende fra hva som anses som en naturlig sinnstilstand. Ordlyden gir imidlertid ikke veiledning i innholdet av vurderingen utover dette, men «sterkt» gir isolert anvisning på at realitetsbristen må være av en viss karakter, noe som indikerer en høy terskel. Videre må ordlyden leses i lys av fjerde ledd, da disse reglene om rus og selvforskyldt utilregnelighet innskrenker hovedregelen i andre ledd. Ordlydstolkningen er i tråd med formålet bak lovendringen, nemlig at også andre tilstander med klare likhetstrekk til psykoselidelser, skal være omfattet.

Bestemmelsens forarbeider handler egentlig om begrepet «alvorlig sinnslidelse», men som nevnt punkt 1.2 var endringen til «sterkt avvikende sinnstilstand» kun av terminologisk betydning. Her fremkommer det at kjernen i bestemmelsen er en «massiv sykdom på sinnet», og at bestemmelsen med det fremdeles hovedsakelig er ment å omfatte de aktive psykosetilstandene.⁵⁹

Som nevnt var et av hovedformålene med omleggelsen til et ikke-medisinsk vilkår å utvide bestemmelsens innhold til også å gjelde andre tilstander enn de aktive psykosene.⁶⁰ Det er følgelig av mindre betydning hvilken medisinsk kategorisering sykdommen har, da både «alvorlige psykiske, somatiske og organiske sykdommer» kan omfattes.⁶¹ Dette

---

⁵⁷ L.c.

⁵⁸ Ibid. s. 13

⁵⁹ Prop. 154 L (2016-2017) s. 229

⁶⁰ Ibid. s. 76

⁶¹ Ibid. s. 229

eksemplifiseres ved at lidelser som Alzheimers og autismeforstyrrelser også kan være relevante for grunnvilkåret. Departementet har også åpnet for at sammensatte diagnoser kan kvalifisere til straffrihet.⁶² Hvor denne grensen går utenfor kjerneområdet om aktive psykoser, beror på en helhetsvurdering hvor det sentrale vilkåret er symptomtyngden, herunder lidelsen art og omfang.⁶³ Departementet har imidlertid uttalt at det er en «marginal utvidelse», hvilket underbygger den høye terskelen.⁶⁴ Det er spesielt i denne grensedragningen retten har fått større skjønn i vurderingen enn før lovendringen.

Forarbeidene fastslår imidlertid at straffrihet bare kan tilstås de «aktivt syke».⁶⁵ Dette forstås slikt at uavhengig av hvor symptomtung tilstanden er, er straffrihet uaktuelt dersom lidelsen er i en inaktiv fase for eksempel grunnet medikamentell behandling.⁶⁶ Slikt sett kan lidelsens aktive fase ses på som et inngangsvilkår. Det avgrenses også mot gjerningspersoner med personlighetsforstyrrelser. Selv om denne gruppen mennesker mangler emosjonelle evner, er dette ikke nødvendig «for å kunne innrette seg etter samfunnets krav til adferd».⁶⁷ Mennesker med personlighetsforstyrrelser innehar fremdeles de evnene som kreves for å bli ansett som et fritt og fornuftig menneske, jf. punkt 2.2. Denne avgrensningen gjelder imidlertid kun i de tilfellene hvor personlighetsforstyrrelsen opptrer alene.⁶⁸

I RA-2020-2 påla riksadvokaten påtalemyndigheten å ta utgangspunkt i allerede eksisterende rettspraksis om tolkningen av psykose-vilkåret for å sikre forutberegnelighet og rettslikhet ved anvendelsen av «sterkt avvikende sinnstilstand».⁶⁹ Et rundskriv fra riksadvokaten har isolert sett liten rettskildemessig betydning. Det er imidlertid antatt at dersom autoritative rettskilder som Høyesterett selv benytter seg av et rundskriv i sin praksis, vil også rundskrivet få økt rettskildemessig vekt.⁷⁰ I HR-2023-1242-A viser førstvoterende til RA-2020-2 i tolkningen av grunnvilkåret, jf. avsnitt 37. Etter dette vil også domstolpraksis tilhørende det gamle psykose-vilkåret få betydning i den videre analysen. I rundskrivet vises det spesielt til overnevnte HR-2019-653-A. I avgjørelsen var som nevnt symptomtyngden det avgjørende momentet for

---

⁶² Ibid s. 76

⁶³ L.c.

⁶⁴ L.c.

⁶⁵ Ibid s. 229

⁶⁶ L.c.

⁶⁷ Ibid. s. 76

⁶⁸ Gröning og Melle (2022) s. 413

⁶⁹ RA-2020-2 punkt 2.2

⁷⁰ Myhrer (2003) s. 220.

psykose. Avgjørelsen, lest i sammenheng med forarbeidsuttalelsene til den nye loven, fastslår at det sentrale momentet i vurderingen av grunnvilkåret, er symptomtyngden.

Det sentrale vurderingsmomentet er altså fremdeles symptomtyngden, slik som før lovendringen. I det videre vil praksis fra både Høyesterett og underretten bli benyttet for en videre analyse av hva som kreves for at symptomtyngden er kraftig nok til at grunnvilkåret om sterkt avvikende sinnstilstand er oppfylt.

4.3.1 HR-2023-1243-A og HR-2023-1242-A

I juni 2023 avsa Høyesterett de to første dommene om «sterkt avvikende sinnstilstand» etter lovendringen, gjennom HR-2023-1243-A og HR-2023-1242-A. I førstnevnte sak kom Høyesterett til at grunnvilkåret ikke var oppfylt, mens vilkåret ble ansett oppfylt i den andre saken. Forskjellen i de to tiltaltes lidelser er illustrerende for å analysere nærmere hva som ligger i kravet om symptomtyngde.

I **HR-2023-1243-A** var en person tiltalt etter straffeloven §§ 157 og 263 om motarbeidelse av rettssystemet og fremlegging av trusler, da han fra november 2012 til mars 2017 ved 117 tilfeller sendte håndskrevne brev og tekstmeldinger til sentrale aktører i det norske rettsvesenet mens han var fengslet i Litauen. Tiltalen bestod også av én bombetrussel mot Oslo S. Brevene inneholdt generelle trusler, drapstrusler, ærekrenkelses samt trusler om spredning av disse åpenbart feilaktige ærekrenkelsene med formål om motarbeidelse av rettsvesenet. Tingretten⁷¹ kom til at personen manglet skyldene på handlingstidspunktet, mens flertallet i lagmannsretten⁷² kom til motsatt konklusjon.

Høyesterett la til grunn lagmannsrettens konklusjon om at personen ikke var grunnleggende psykotisk på handlingstidspunktet, jf. avsnitt 50. Mannen hadde imidlertid en «meget alvorlig personlighetsforstyrrelse», men i tråd med forarbeidene oppfyller det ikke grunnvilkåret, jf. lagmannsrettens avgjørelse punkt 7.3.1. Det sentrale spørsmålet for Høyesterett var da om mannen var i en annen tilstand som oppfyller grunnvilkåret. Avgjørelsen er dermed egnet til å si noe om hvor stor brist i virkelighetsforståelsen som kreves for å være omfattet av bestemmelsen, utenfor dens kjerneområde.

---

⁷¹ TOSL-2020-181205

⁷² LB-2022-48655

Ettersom anke til Høyesterett ikke gjelder de faktiske forhold, ble de sakkyndiges rapport av tiltales psykiske tilstand for lagmannsretten, lagt til grunn som bevis. Det påpekes at denne rapporten ble utviklet i forbindelse med vurdering av psykosebegrepet før lovendringen, men de to sakkyndige fikk ikke nytt mandat for vurderingen av den nye loven, jf. lagmannsrettens dom punkt 7.2. Skyldvnespørsmålet ble dermed gjort etter den opprinnelige rapporten.

Som nevnt, ble det raskt lagt til grunn at tiltalte ikke hadde en alvorlig psykoselidelse, men at det heller dreier seg om «alvorlig personlighetspatologi, dels med grensepsykotiske symptomer».⁷³ Tiltalte hadde gjennom mange år utvist paranoide trekk, som ga utslag som disharmoniske holdninger og atferd samt en lav toleranse for frustrasjon med tilhørende aggressive utbrudd. Grunnet dette fikk tiltalte diagnosen schizotyp lidelse, som i noen tilfeller kan utvikles til schizofreni. Et sentralt symptom for schizofreni, er vrangforestillinger og hallusinasjoner.⁷⁴ Tiltalte hadde vedvarende vrangforestillinger om at en katt ble sluppet inn på fengselscella hans, men de sakkyndige konkluderte med at vrangforestillingene var uforanderlige, og dermed ikke utviklet seg i negativ retning. Denne manglende utviklingen i symptombildet ble sett på som et avgjørende argument mot at hans schizotype lidelse hadde utviklet seg til schizofreni eller andre lidelser egnet til å gi en alvorlig realitetsbrist. Et annet sentralt argument mot denne manglende utviklingen, var tiltaltes manglende storhetstanker. Han hadde riktignok underskrevet enkelte av trusselbildene med «konge», men det var ikke tegn på en reell identitetsforstyrrelse. Tiltalte led også av hørselshallusinasjoner, men disse var av beskjeden karakter. Samlet sett konkluderte Høyesterett med at symptomene ikke var så «fremtredende og alvorlige» at tiltalte var «uten evne til å vurdere sitt forhold til omverdenen», jf. avsnitt 52. Ettersom grunnvilkåret ikke var oppfylt, ble konkluderte Høyesterett med at mannen hadde skyldvne, og at han følgelig kunne holdes straffansvarlig for sine handlinger.

I **HR-2023-1242-A** var en mann tiltalt for overtredelse av straffeloven § 275, jf. § 16 (drapsforsøk), § 264, jf. § 263 (grove trusler), § 352 annet ledd, jf. § 351 først ledd (grovt skadeverk) og vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. §§ 3 og 5 (hensynsløs kjøring). Det faktiske grunnlaget fant sted i februar 2021, da han forsøkte å drepe sin ektefelle ved at han med vilje kjørte inn i bilen foran i svært høy hastighet. Han uttalte også at han skulle drepe

---

⁷³ Hele den sakkyndige rapporten utledes fra lagmannsrettens dom punkt 6.2

⁷⁴ Helsenorge (2022)

barna. Både tingretten⁷⁵ og lagmannsretten⁷⁶ konkluderte med manglende skyldevne, men i sistnevnte mente én dommer at tiltalte hadde skyldevne. Høyesterett kom enstemmig til at tiltalte manglet skyldevne, da han hadde en akutt paranoid psykose, jf. avsnitt 43. I motsetning til i HR-2023-1243-A, var mannens lidelse i kjernen av det bestemmelsen skal regulere, nemlig de aktive psykosene. Det er likevel hensiktsmessig med en beskrivelse av hans tilstand før og på handlingstidspunktet, for å kunne fastslå likheter og ulikheter i symptomtyngden til de to tiltalte.

Høyesterett brukte også her på bevisvurderingen gjort for lagmannsretten, som bygger på forklaringer fra tiltalte og personer i hans omgangskrets samt epikrisen fra sykehuset etter gjerningsdagen.⁷⁷ Før gjerningsdagen den 25. februar 2021, utviste mannen en brå symptomutvikling med vrangforestillinger og hallusinasjoner. Den første episoden skjedde 21. februar, da slektninger reagerte på at han tok nettbrettet fra det ene barnet fordi han mente skjermen viste ting barnet ikke burde se, til tross for at barnet beviselig kun spilte et normalt spill. Det ble her lagt til grunn at handlingen var påvirket av vrangforestillinger. Tiltalte forklarte selv at det var rundt dette tidspunktet han første gang begynte å høre stemmer. Frem mot gjerningsdagen hadde han flere tilfeller med syns- og hørselshallusinasjoner, hvor han hørte engler og demoner som snakket med en kommenterende stemme. På gjerningsdagen var tiltalte og ektefellen på kjøretur med flere stopp. Tiltalt ble gradvis mer og mer sint, samtidig som han begynte å snakke til andre enn ektefellen, til tross for at det kun var dem i bilen. Dette illustreres ved at han så og snakket til midtspeilet, som om det satt noen i baksetet. Han utalte gjentatte ganger at ingen kunne bestemme over eller tvinge ham til noe. Situasjonen eskalerte og kulminerte i at tiltalte krasjet i en annen bil i omtrent 170 km/t. Under den påfølgende pågripelsen og transporten var han aggressiv, men ble oppfattet som adekvat. Til helsepersonellet på sykehuset viste han klare tegn på storhetstanker da han uttalte at han var Gud, hvilket ble sett på som et symptom på at han var paranoid.

En analyse av de to avgjørelsene viser at vurderingen hovedsakelig knytter seg til de tiltaltes kognitive og mentale evner, hvorav deres oppfatning av omgivelsene står sentralt.⁷⁸

Avgjørelsene viser at vurderingen gjøres spesielt rundt tre momenter for å fastslå hvor stort

---

⁷⁵ TSOS-2022-1336

⁷⁶ LB-2022-88489

⁷⁷ Hentet fra «Kravet om skuldevne – bevisvurderinga til lagmannsretten» fra lagmannsrettens avgjørelse

⁷⁸ Svartdal (2023)

symptomtyngden er. Disse tre er hallusinasjoner, vrangforestillinger, herunder spesielt storhetstanker, og symptomutvikling.

Tiltalte i HR-2023-1243-A opplevde både hørsel- og synshallusinasjoner, men disse ble beskrevet som ikke alvorlige, og heller sett på som et resultat av perioder med høyt stressnivå for tiltalte. Kravet til hallusinasjonenes alvorlighetsgrad må for det første ses i sammenheng med den høye terskelen bestemmelsen er ment å ha. Terskelen kan utledes både fra ordlyden «sterkt avvikende» og forarbeidsuttalelsene. Alvorlighetsgraden må også ses i sammenheng med symptomutviklingen, da de sakkyndige overfor lagmannsretten påpekte at tiltalte hadde «det samme symptombildet i dag som han har utvist gjennom mange år», jf. punkt 6.2.

Tiltalte i HR-2023-1242-A hadde imidlertid hallusinasjoner av en helt annen art og alvorlighetsgrad, da han ikke maktet å skille de fra reelle sanseinntrykk, som illustreres allerede ved nettbrettepisoden 21. februar og *samtalen* i bilen forut for handlingen.

Hallusinasjoner kan følgelig ses på som et minstekrav. Uten hallusinasjoner kan det vanskelig tenkes at grunnvilkåret er oppfylt, da hallusinasjoner er et sentralt symptom på realitetsbrist, jf. ordlydstolkningen. Videre må hallusinasjonene være av en viss alvorlighetsgrad, uten at avgjørelsene går inn på hva som konkret kreves annet enn symptomutvikling.

Vrangforestillingene i HR-2023-1242-A var av så alvorlig grad at de klart ga en alvorlig realitetsbrist da mannen gjentatte ganger så feilaktige ting på andres nettbrett og mobiltelefoner, og handlet i den tro at vrangforestillingene var ekte. Han trodde også han var Gud, og uttalte dette flere ganger. Disse vrangforestillingene befant seg i kjernen av det bestemmelsen skal regulerer, og det fremstod aldri som tvilsomt at symptomtyngden var tilstrekkelig stor. Tiltalte i HR-2023-1243-A hadde en vedvarende, enkeltstående vrangforestillinger om at en katt ble sluppet inn på cella, samt at han tidvis omtalte seg selv som «konge». I motsetning til tiltalte i HR-2023-1242-A, var ingen av disse vrangforestillinger av psykotisk kvalitet, da han var upåvirket av forestillingen om katten og storhetstankene ikke var en reell identitetsforstyrrelse. Også her ble det påpekt manglende symptomutvikling, da forestillingene om katten var «usedvanlige ensformige ... som presenteres år etter år». ⁷⁹ Som ved hallusinasjoner, kan dette tyde på at det å ha vrangforestillinger ikke automatisk fører til at kravet om alvorlig realitetsbrist er oppfylt. Det er også et krav om at man blir påvirket av vrangforestillingen, da det er dette som avslører en

---

⁷⁹ Minner om at hele den sakkyndige rapporten er hentet fra lagmannsrettens avgjørelse punkt 6.2

vesentlig realitetsbrist. Dersom tiltalte ikke blir påvirket av vrangforestillingen, kan dette tyde på at han forstår at den ikke er reell og at det dermed ikke foreligger en realitetsbrist.

4.3.2 Underrettspraksis

I mangel av flere Høyesterettsavgjørelser etter lovendringen, er spørsmålet om det finnes underrettspraksis som underbygger analysen av de sentrale momentene i vurderingen av om grunnvilkåret er oppfylt. Praksis fra underretten har i utgangspunktet liten rettskildemessig vekt, men i fraværet av autoritative rettskilder får underrettspraksis større betydning.

I LG-2023-3221 (NAV-drapet) var en mann tiltalt for drap etter straffeloven § 275 og drapsforsøk etter straffeloven § 275, jf. § 16. Grunnlaget for tiltalen var at mannen stakk avdøde 47 ganger med kniv, samt kvinnen som overlevde to ganger. Handlingen skjedde på NAV sine kontorer på Årstad i Bergen, og saken har i mediene blitt kjent som NAV-drapet. Lagmannsretten kom enstemmig til at grunnvilkåret etter straffeloven § 20 (2) bokstav a ikke var oppfylt. Anken ble delvis fremmet av Høyesteretts ankeutvalg, men kun straffutmålingen og ikke skyldspørsmålet, jf. HR-2023-1984-U. Det ble lagt til grunn at tiltalte hadde en schizofren lidelse, men det var ikke påvist verken hørsels- eller synshallusinasjoner. Videre hadde han en enkeltstående vrangforestilling om at han var far til et ikkeeksisterende barn han trodde var født i 2015, men han hadde ingen vrangforestillinger utover denne. Som i HR-2023-1243-A var ikke tiltalte i stor grad påvirket av vrangforestillingen, annet enn tanker og atferd rettet mot å finne det bevist at barnet faktisk eksisterte. Det var, som for mannen i HR-2023-1243-A, heller ikke bevist at tiltalte hadde symptomutvikling.

I THOD-2023-63120 var en mann tiltalt for en rekke lovbrudd som tyveri, bilkjøring uten å være tilstrekkelig hensynsfull, besittelse og bruk av narkotika og lignende. Tingretten kom enstemmig til at grunnvilkåret var oppfylt. Tiltalte han en vedvarende vrangforestilling om at han var utsatt for omfattende overvåking gjennom kamera og mikrofoner samt at noen var ute etter å skade ham. I tillegg innvirket vrangforestillingen på livet hans ved at han tidvis ikke turte å forlate hjemmet i frykt for å bli skadet, noe som resulterte i at han gikk uten mat i fire-fem dager. Det er følgelig overføringsverdi fra HR-2023-1242-A, da tiltalte i tingrettens dom også klart handlet på bakgrunn av vrangforestillingen, om enn i mindre alvorlig grad. I tillegg var vrangforestillingene av mer alvorlig art enn i HR-2023-1243-A.

I 2021 behandlet Oslo tingrett en sak mot en mann som hadde begått en rekke kriminelle handlinger over en lengre tidsperiode, herunder blant annet seksuell krenkende atferd,

narkotikaovertrødelse, kroppskrenkelse og ulovlig bevæpning.⁸⁰ Enkelte av handlingene var gjennomført før lovendringen, men retten la til grunn at hvilket regelsett som ble anvendt ikke ville ha betydning for resultatet om skyldvne. Derfor ble de nye reglene anvendt for samtlige handlinger. Retten la til grunn basert på de rettsoppnevnte sakkyndiges rapport at tiltalte hadde diagnosen paranoid schizofreni. Han utviste klare symptomer som «vedvarende paranoide vrangforestillinger, hørselhallusinose, tankeavbrudd og negative symptomer».⁸¹ I tillegg hadde han storhetstanker, som for eksempel at han bygde en robot for å redde verden, at han kjente presidenten i landet han ankom Norge fra, at han var leder for dette landets hær og at han kunne vært norgesmester i boksing. I motsetning til tiltalte i HR-2023-1243-A, hadde ikke tiltalte i tingrettens dom én enkeltstående og vedvarende vrangforestilling, men flere forskjellige. I tillegg opplevde han symptomutvikling i negativ retning. Samlet sett var dette tilstrekkelig til at grunnvilkåret var oppfylt.

Sondringen i de tre avgjørelsene fra underretten underbygger analysen av Høyesterettsavgjørelsene, da også de legger til grunn at det kreves hallusinasjoner, vrangforestillinger som storhetstanker eller overvåkning samt symptomutvikling. I tillegg tilsier også underrettspraksisen at tilstanden må ha innvirket på dagliglivet ved at tiltalte har handlet på bakgrunn av den. Dette må igjen ses i sammenheng med den høye terskelen, da det ikke var tilstrekkelig etter NAV-saken at tiltalte *kun* forsøkte å bevise barnets eksistens. Denne høye terskelen kan som nevnt også utledes fra ordlyden «sterkt», da det ikke er tilstrekkelig med en avvikende sinnstilstand.

I TOSL-2023-96696 ble det imidlertid avsagt en dom som tilsynelatende bryter med analysen. Avgjørelsen handler om en kvinne tiltalt for brannstifting som lett kunne ført til tap av menneskeliv. I spørsmålet om skyldvne, delte dommerne seg i to. Rettens flertall – de to meddommerne – mente grunnvilkåret var oppfylt, til tross for at den sakkyndige rapporten konkluderte med at det ikke var noen «holdepunkter for at observanden noen gang har blitt vurdert å ha en grunnleggende psykoselidelse, alvorlig stemningsforstyrrelse eller annen alvorlig psykisk lidelse».⁸² Hun fikk riktignok påvist PTSD, men dette faller klart utenfor bestemmelsens anvendelsesområde, da det ikke er en psykisk lidelse, men en stresslidelse. Flertallet mente tross den sakkyndige rapporten at gjerningspersonen fremsto som sinnsforvirret, blant annet fordi hun hadde ytret ønske om å ta sitt eget liv. Det ble også

---

⁸⁰ TOSL-2021-85019

⁸¹ Hentet fra «Tilleggserklæringen fra de sakkyndige»

⁸² Hentet fra den sakkyndige rapporten

vektlagt at hun hadde hørselshallusinasjon, blant annet som befalte henne om å tenne på ting. Det ble bevist at hun hadde hørt slike stemmer da hun utløste brannen hun var tiltalt for. Det ble også vektlagt at hun hadde tvangstanker som meldte seg med jevne mellomrom.

Mindretallet – rettens leder – mente at symptomene – inkludert hørselshallusinasjonene – ikke var alvorlige eller langvarige nok til å oppfylle grunnvilkåret om sterkt avvikende sinnstilstand. Fagdommeren viste til HR-2023-1243-A, og mente at tiltalte ikke «befant seg i en annen psykisk tilstand som kunne medføre utilregnelighet etter bestemmelsen».

Min oppfatning er at flertallet vektlegger ting som egentlig ikke er relevante for vurderingen, som for eksempel selvmordstankene. Det er ingen automatikk i at selvmordstanker har sammenheng med en psykisk lidelse relevant for avvikende sinnstilstand-vurderingen, da selvmordstanker kan oppstå som følge av svært mange varierende faktorer, herunder blant annet grunnet konsekvensene av PTSD. Videre er det, i tråd med den høye terskelen etter ordlyden og forarbeidene, ikke tilstrekkelig å fremstå sinnsforvirret. Argumentasjonen omkring hørselshallusinasjonene er på den annen side egnet til å trekke i retning av at grunnvilkåret ble korrekt ansett oppfylt, spesielt siden hun handlet på bakgrunn av stemmene i hodet. I mangel av vrangforestillinger og flere hallusinasjoner, er jeg imidlertid enig med mindretallet.

Avgjørelsen ses dermed på som et enkeltstående avvik ikke egnet til å endre analysen fra Høyesterett og underretten.

4.4 Analyse av tilleggsvilkåret

Dersom grunnvilkåret er oppfylt, vil tiltalte bli erkjent straffri dersom vedkommende er «utilregnelig på grunn av» den aktuelle lidelsen, jf. straffeloven § 20 (2). Videre følger det av tredje ledd at ved utilregnelighetsvurderingen skal det «legges vekt på graden av svikt i virkelighetsforståelse og «funksjonsevne». Som allerede nevnt er det ikke et krav om årsakssammenheng mellom lidelsen og handlingen, til tross for at ordlyden «på grunn av» isolert kan tolkes dit hen. Begrunnelsen er som nevnt at bestemmelsen bygger på det modifisert blandede prinsippet, i stedet for et *rent* blandet prinsipp.

Rent systematisk har som nevnt tilleggsvilkåret en begrensende effekt ved at de tre alternative tilstandene i bokstav a-c er de tilstandene som *kan* føre til manglende skylddevne, mens utilregnelighetsvurderingen *avgjør* om tiltalte faktisk har manglende skylddevne.⁸³

4.4.1 Utilregnelighetsvurderingen

Det første spørsmålet tilknyttet tilleggsvilkåret, er hva som kan utledes av begrepet «utilregnelig». Ordlyden gir anvisning på en vurdering av en manglende evne til å forstå og håndtere sine omgivelser, som igjen tilsier et minstekrav om en lidelse av en viss alvorlighetsgrad. Dette er imidlertid ikke egnet til å si noe om innholdet i vurderingen.

I forarbeidene fremkommer det imidlertid at det veiledende utgangspunktet og sentrale spørsmålet for utilregnelighetsvurderingen, er hvorvidt det er «rimelig og rettferdig» å straffe tiltalte, ut fra en vurdering av vedkommendes helsemessige tilstand på handlingstidspunktet.⁸⁴ Rimelig og rettferdighet-synspunktet utgjør både et «grunnleggende legislativt hensyn ... og et tungtveiende moment i rettens konkrete avgjørelse av spørsmålet om skyld».⁸⁵ Også Høyesterett slutter seg til forarbeidsuttalelsene i HR-2023-1243-A, hvor det overgitte sitatet ses på som det «overordnede veiledende utgangspunktet», jf. avsnitt 48.

Videre fastslår proposisjonen også hvilke hensyn som *ikke* har relevant betydning for utilregnelighetsvurderingen. Det er for det første ikke av betydning om fengselsstraff eller særreaksjon – eksempelvis tvungent psykisk helsevern – er mest hensiktsmessig i den konkrete saken.⁸⁶ Videre er heller ikke «hensynet til allmennprevensjon, den alminnelige rettsfølelse, i hvilken grad gjerningspersonen var påvirket av straffetrusselen eller at det ikke utelukkende er et gode å bli erklært utilregnelig» relevant for vurderingen.⁸⁷

Utilregnelighetsvurderingen er altså fundert på skyldprinsippet.⁸⁸ Bare den som kunne og burde handlet annerledes, skal straffes. Hvorvidt gjerningspersonen er utilregnelig skal følgelig kun avgjøres ut fra en vurdering av om personen på handlingstidspunktet hadde så

---

⁸³ Gröning mfl. (2023) s. 509

⁸⁴ Prop.154 L (2016-2017) s. 230.

⁸⁵ l.c.

⁸⁶ l.c.

⁸⁷ Prop. 154 L (2016-2017) s. 230.

⁸⁸ Gröning og Melle (2022) s. 424.

alvorlige svikter at han ikke kan anses å ha handlingsalternativer og dermed ikke anses strafferettslig ansvarlig, da dette ikke vil være «rimelig og rettferdig».⁸⁹

4.4.2 Grad av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne

I den konkrete utilregnelighetsvurderingen gir straffeloven § 20 tredje ledd veiledning. Her fremkommer det at i utilregnelighetsvurderingen «skal legges vekt på» både «graden av svikt i virkelighetsforståelse» og «funksjonsevne».

Et sentralt spørsmål som reiser seg, er om listen over momenter oppført i tredje ledd er uttømmende. Ordlyden «legges vekt på» er tvetydig, og kan tolkes dit hen at de opplistede momentene er *alt* som skal vektlegges eller som en del av en bredere helhetsvurdering.

I proposisjonen fremholdes det av departementet at utilregnelighet må baseres på en skjønnsmessig helhetsvurdering der det ses hen til «både funksjonsevne og virkelighetsforståelse på handlingstidspunktet».⁹⁰ At det her påpekes det kun er de to momentene som skal vurderes, og at det ikke åpnes for andre momenter, taler for at listen i tredje ledd er uttømmende. Videre fastslår også Høyesterett at hvorvidt utilregnelighet foreligger, beror på en konkret vurdering av i hvilken grad lidelsen «hadde innvirkning på funksjonsevnen og virkelighetsforståelsen», jf. HR-2023-1243-A avsnitt 43. Riksadvokaten fremhever i sitt rundskriv, RA-2020-2, at utilregnelighetsvurderingen består av to elementer, da han spesifikt beskriver svikt i funksjonsevne som «[d]et andre elementet i totalvurderingen», jf. punkt 2.5

Til tross for en tvetydig ordlyd, er alle de autoritative rettskildene samstemte om at listen er utømmelig. I det videre vil innholdet i de to momentene utgreies.

4.4.3 Svikt i virkelighetsforståelsen

Ordlyden gir anvisning på en vurdering av hvor stort avviket er mellom tiltaltes oppfatning av omverdenen og hvordan omverdenen faktisk er. Det legges følgelig opp til en bred vurdering, da en persons forhold til omverdenen består av mange forskjellige aspekter.

---

⁸⁹ Gröning mfl. (2023) s. 510.

⁹⁰ Prop. 154 L (2016-2017) s. 55

Proposisjonen fastslår at momentet er ment å ha samme innhold som Tilregnelighetsutvalgets forslag om «manglende evne til å forstå sitt forhold til omverdenen».⁹¹ Formålet med formuleringen er at kjerneområdet fremdeles skal være den aktive psykosen, og at det først og fremst retter seg mot tiltalte der lidelsen «virker invalidiserende på lovbryteren og gjør at han mangler evne til å analysere totalsituasjonen på handlingstidspunktet».⁹² Kjernen i begrepet er altså en aktiv psykose som er så «altovergripende» at personen har så sterke symptomer at han ikke kan klandres for sine handlinger.⁹³

Som tidligere nevnt peker grunnvilkåret på de tilstandene som *kan* føre til manglende skyldevne. Det minnes her om at forarbeidene eksplisitt nevner autisme og tilsvarende lidelser uten en aktiv psykose som eksempler på tilstander som kan være aktuelle i utilregnelighetsvurderingen. Spørsmålet er i det videre hva som kreves for at momentet «svikt i virkelighetsforståelsen» taler for manglende skyldevne utenfor kjerneområdet om de aktive psykosene.

Som nevnt i ordlydstolkningen av «sterkt avvikende sinnstilstand» i kapittel 4.3, gis det anvisning på en tilstand som gir en realitetsbrist av en viss karakter. En slutning fra ordlyden tilsier at dersom tiltalte har en sinnstilstand som oppfyller grunnvilkåret, vil dette tale sterkt for at momentet om svikt i virkelighetsforståelsen tilsier at utilregnelighetsvurderingen er oppfylt. Dette fordi det da vil foreligge en manglende evne til å analysere totalsituasjonen vedkommende er i på handlingstidspunktet.

Tilregnelighetsutvalget argumenterte for at symptombeskrivelsen om en manglende evne til å forstå sitt forhold til omverdenen, bidrar til at «likestilte tilstander holdes innenfor en snever ramme».⁹⁴ Videre vil et krav om slik symptomtyngde gjøre at det er liten grunn til å frykte uheldige utglidninger i praksis, og at anvendelsesområdet dermed begrenses til de tilfeller der «det ikke kan herske tvil om grunnlaget for straffrihet».⁹⁵ Utover at den høye terskelen stadfestet, er forarbeidene tause om anvendelsesområdet utover kjerneområdet.

Det finnes imidlertid støtte for argumentet i HR-2023-1242-A. I utilregnelighetsvurderingen uttaler førstvoterende innledningsvis at det «først og fremst vil være aktuelt at god kognitiv og mental funksjon leder til straffansvar der lovbruddene er planlagt over en lengre periode».

---

⁹¹ Ibid s. 229

⁹² Ibid s. 54.

⁹³ L.c.

⁹⁴ NOU 2014:10 s. 127

⁹⁵ L.c.

Videre uttales det at der gjerningspersonen i sterkt avvikende sinnstilstand gjennomfører er lovbrudd uten planlegging, «vil dette gjerne stille seg annerledes», jf. avsnitt 32. Dette tolke dit hen at i slike tilfeller er det mest naturlig å konkludere med manglende skylddevne.

Også Riksadvokaten argumenter i samme retning i rundskrivet, hvor det uttales at «[e]n alvorlig realitetsbrist vil som regel være tilstrekkelig til frihet fra straffansvar. Bare i helt spesielle tilfeller kan gjerningspersonens gode funksjonsevne ... lede til at han likevel anses tilregnelig».⁹⁶

Til illustrasjon for Riksadvokatens syn kan den tidligere nevnte avgjørelsen THOD-2023-63120 benyttes. Her synes retten å slå vurderingene av grunn- og tilleggsvilkåret sammen. I sin begrunnelse benytter retten seg av de samme argumentene i begge vurderingene, uten å utdype graderingen av svikten i virkelighetsforståelsen. Mer presist mener retten at tiltaltes manglende evne til realistisk vurdering av sitt forhold til omverdenen, taler for at begge vilkårene var oppfylt. Avgjørelsene tas til inntekt for at dersom grunnvilkåret er oppfylt, vil svikten i virkelighetsforståelsen tale sterkt for at gjerningspersonen var urimelig og dermed uten skylddevne.

Det finnes også støtte for argumentet i skyldprinsippet, som er en helt grunnleggende tanke bak utilregnelighetsreglene. Dersom grunnvilkåret er oppfylt, kan det ses på som en anerkjennelse av at tiltalte ikke er i stand til å foreta en adekvat analyse av «totalsituasjonen på handlingstidspunktet», slik det som nevnt fremkommer i forarbeidene. Lidelsen har følgelig innskrenket handlingsalternativene, da det ikke lenger kan forventes rasjonelle valg basert på den faktiske og reelle virkelighetsforståelsen. Lidelsen har med det fjernet klanderverdigheten av handlingsvalget. I slike tilfeller vil mye tale for at det ikke er rimelig og rettferdig med straff, som jo er det overordnede vurderingstemaet.

Etter dette legges det til grunn at også utenfor kjerneområdet, taler et oppfylt grunnvilkår sterkt for at også utilregnelighetsvurderingen er oppfylt.

4.4.4 Svikt i funksjonsevne

Den naturlige ordlydsforståelsen av «svikt i funksjonsevne» tilsier at det foreligger en manglende evne til å fungere best mulig i hverdagen. Etter ordlydstolkningen legges det

---

⁹⁶ RA-2020-2 punkt 2.5

følgelig opp til en bred vurdering også av dette momentet, da det kan være mange årsaker til en slik manglende optimal fungering.

Innholdet i vurderingen er ytterligere presisert i proposisjonen, hvor det fastslås at begrepet er ment å omfatte tre aspekter, nemlig dagligdags, sosial og kognitiv funksjon. Videre heter det at:

«Dagligdags funksjon kan eksempelvis være evne til å kle på seg, pusse tennene, vaske seg, være i jobb, samt egenomsorg i form av håndtering av egen sykdom (ved sinnslidelse) eller tilstand (ved psykisk utviklingshemming). Sosial funksjon kan eksempelvis være evne til å delta i sosiale aktiviteter og sosiale relasjoner med andre. Kognitiv funksjon kan omfatte evne til læring, oppmerksomhet, tenkning, hukommelse, problemløsning, avgjørelser, resonnering, språk og kommunikasjon»⁹⁷

Etter dette legges det i utgangspunktet opp til en svært bred vurdering, hvor alle de tre aspektene får betydning. Det må imidlertid påpekes at sitatet omhandler utilregnelighetsvurderingen helt generelt, uten tilknytting til hvilket alternativ i bokstav a-c som er aktuelt. Videre uttales det at det kan være vanskelig for allmennheten å akseptere at en person som er «relativt velfungerende og i stand til å planlegge og gjennomføre kompliserte lovbrudd, ikke straffes».⁹⁸ Tidligere i proposisjonen uttales det også at «det i vurderingen av om en person er ‘utilregnelig’ på grunn av psykisk utviklingshemming, skal det legges vekt på funksjonsevnen».⁹⁹ Uttalelsene sett i sammenheng, taler for at det er planleggingsaspektet som er det mest tungtveiende argumentet i vurderingen av funksjonsevne tilknyttet sterkt avvikende sinnstilstand. De andre aspektene anses dermed som mindre viktig i utilregnelighetsvurderingen tilknyttet «sterkt avvikende sinnstilstand», og vil da heller få større betydning tilknyttet bokstav b og c, i tråd med sistnevnte sitat.

I samme retning trekker HR-2023-1242-A, hvor førstvoterende som nevnt peker på planleggingsaspektet som grunnlag for straffansvar når grunnvilkåret om sterkt avvikende sinnstilstand er oppfylt. Også her påpekes det at dette kun gjelder for kompliserte lovbrudd, da det er de som er egnet å øke klanderverdigheten av handlingen. I den konkrete vurderingen av tiltaltes skyldevne nedtoner førstvoterende betydningen av at tiltaltes funksjonsevne på noen områder var relativt godt opprettholdt, som ved at han etter kollisjonen skjønte hva han

---

⁹⁷ Prop. 154 L (2016-2017) s. 229-230.

⁹⁸ Ibid. s. 230.

⁹⁹ Ibid. s. 88

hadde forårsaket, og etterspurte konsekvensene av handlingen. Når da lovbruddet ble besluttet og gjennomført uten planlegging, og grunnvilkåret om sterkt avvikende sinnstilstand var oppfylt, gjorde ikke den ellers gode funksjonsevnen at det var rimelig eller rettferdig å holde ham straffansvarlig. Avgjørelsen er følgelig et prejudikat på at det er planleggingsaspektet som er argumentet med størst rettskildemessig vekt i den retning at tiltalte har skyldene når grunnvilkåret er oppfylt.

Teorien synes også å argumentere for det samme, om enn med visse modifikasjoner. I sin artikkel fra 2022 skriver Gröning og Melle at dersom planleggingsaspektet skal vektlegges som et argument for tilregnelighet, «må forutsetningen være at denne evnen indikerte at vedkommende hadde en for god kognitiv funksjon til å kunne anses som utilregnelig».¹⁰⁰ Begrunnelsen deres ligger i at også mennesker med alvorlige og symptomtunge psykosetilstander kan være i stand til å planlegge, men da drevet av de vrangforestillingene vedkommende har.

Det har i skrivende stund ikke lykke undertegnede å finne avgjørelser i underretten hvor planleggingsaspektet har vært et avgjørende argument for at en gjerningsperson har skyldene

Også her kan skyldprinsippet brukes til å klargjøre rettsregelen. Som et utgangspunkt synes det å være klart at jo mer komplisert planlegging som kreves for å gjennomføre den straffbare handlingen, jo større klanderverdighet har handlingen. Dette kan eksemplifiseres ved at å planlegge et bankran i detalj, med aspekter som fluktruter, transport og destruering av brukt utstyr krever en langt bedre funksjonsevne enn å kolliderer med en bil, slik som tiltalte i HR-2023-1242-A gjorde. Når det da krever en større evne til planlegging av en kriminell handling, vil også klanderverdigheten av handlingen bli større. I slike tilfeller vil det være mer rimelig og rettferdig med straff.

Kort oppsummert kan det konkluderes med at dersom grunnvilkåret om sterkt avvikende sinnstilstand er oppfylt, presumeres det at vilkåret om utilregnelig på grunn av grunnlidelsen er oppfylt. Det er da kun planlegging av kompliserte lovbrudd som kan gjøre at presumsjonen fravikes.

---

¹⁰⁰ Gröning og Melle (2022) s. 432

4.5 Har det medisinske prinsippet egentlig blitt forlatt?

Justis- og beredskapsdepartementet fremholdt altså at lovendringen brakte med seg en endring i prinsippet fra det medisinske prinsipp til et modifisert blandet prinsipp. Med det gikk Norge tilsynelatende fra å være et av svært få land hvor skyldene i utgangspunktet ble avgjort av sakkyndige alene, til å være et av svært få land hvor de sakkyndige ikke har uttalelsesrett om lovens vilkår for skyldene.¹⁰¹ De sakkyndige skal etter lovendringen kun – innenfor det mandatet de får av retten – utarbeide en objektiv rapport om gjerningspersonens tilstand og hvor alvorlig den eventuelt er.¹⁰² Spørsmålet er imidlertid om departementet har rett i at det medisinske prinsippet ble forlatt.

Departementet mente som nevnt at man forlot det medisinske prinsipp ved å forlate lovens psykosebegrep.¹⁰³ Som analysen av den nye lovens grunn- og tilleggsvilkår viser, er kjernen i loven fremdeles de aktive psykosene. Dersom den sakkyndige rapporten fastslår at gjerningspersonen hadde en aktiv psykose, er retten *tvunget* - i tråd med forarbeidsuttalelsene - til å konkludere med manglende skyldene. Det gjelder hvert fall dersom den kriminelle handlingen ikke krever komplisert planlegging, jf. analysen overfor. Argumentet taler for at kjernen i den nye loven fremdeles er godt innenfor det medisinske prinsippet, til tross for at lovens ordlyd har blitt forandret.

Argumentet har støtte i teorien, herunder blant annet hos Linda Gröning. I sin artikkel fra 2021 lister hun opp tre grunner som støtte for hennes konklusjon om at det medisinske prinsippet aldri ble forlatt, men at det kun har blitt operasjonalisert gjennom en annen regel.¹⁰⁴ For det første mener hun at premisset om et blandet prinsipp – om enn ‘modifisert’ – blir upresist all den tid det ikke er krav om årsakssammenheng mellom lidelsen og den kriminelle handlingen eller et psykologisk avgrensningskriterium. Videre påpeker Gröning at selv om psykose er fjernet som vilkår fra lovteksten, vil en aktiv psykose fremdeles medføre manglende skyldene. For det tredje mener hun at de to momentene i utilregnelighetsvurderingen – svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne – klart kan spores tilbake til medisinsk terminologi. Gröning konkluderer derfor med at det medisinske prinsippet fremdeles er å finne også etter lovendringen.

---

¹⁰¹ Gröning (2021) s. 198

¹⁰² Gröning og Melle (2022) s. 409

¹⁰³ Prop. 154 L (2016-2017) s. 7.

¹⁰⁴ Gröning (2021) s. 198

Samlet sett viser dette at terminologien tilknyttet prinsippene i praksis er av underordnet betydning, og at spesielt kjerneområdet etter lovendringen klart kan spores tilbake til medisinske uttrykk.

4.6 Oppsummering av lovendringen

Lovendringen har ført med seg mange praktiske endringer, hvor alt fra lovens oppbygging med et bredere grunnvilkår og et begrensende tilleggsvilkår til de sakkyndiges rolle er forandret. Hva gjelder innholdet i vilkårene, har analysen vist at både grunn- og tilleggsvilkåret består av vage ordlyder som i seg selv ikke gir stor veiledning for vurderingen. Dette er imidlertid i tråd med lovgivers intensjon om at domstolene skulle klargjøre innholdet gjennom sin praksis. Uttalt at det er «opp til domstolene å fylle omgrepa i lovteksten med endelig innhold og teikne opp linjene for vidare praktisering og forståing av lovteksten».¹⁰⁵

En tolkning av flere avgjørelser fra domstolene viser at det er spesielt tre momenter som kan være utslagsgivende for grunnvilkåret. Disse tre er hørsel- og synshallusinasjoner, vrangforestillinger og negativ symptomutvikling. Sett i sammenheng med den høye terskelen, er det ikke tilstrekkelig *kun* å ha én av disse, men gjerningspersonen må i tillegg ha handlet på bakgrunn av den feilaktige bristen i realiteten.

Videre viser analysen at det er vurderingen av grunnvilkåret som er klart viktigst, da et oppfylt grunnvilkår i seg selv vil tale sterkt for at også utilregnelighetsvurderingen er oppfylt. Dette gjelder imidlertid kun dersom den kriminelle handlingen ikke beror på avansert planlegging. De andre aspektene av gjerningspersonens funksjonsevne – eksempelvis egenomsorg og sosial funksjon – vil i utgangspunktet være av underordnet betydning, da de i større grad er avgjørende for utilregnelighetsvurderingen tilknyttet bokstav b og c.

5. Komparativ analyse

5.1 Innledning

Komparativ analyse innenfor rettsvitenskapen er kort forklart å sammenligne likheter og forskjeller mellom tilsvarende regler i forskjellige land. I strafferetten er det lang tradisjon for komparativ analyse. For eksempel var Franz von Liszt en stor bidragsyter til moderniseringen

---

¹⁰⁵ Innst. 296 L (2018-2019) s. 10

av tysk strafferett på starten av 1900-tallet gjennom å foreta komparative sammenligninger med andre europeiske land.¹⁰⁶ Også i norsk strafferett har komparativ analyse blitt brukt som metode, herunder blant annet av Bernhard Getz' som brukte tysk og fransk rett for å en dypere forståelse av delaktighet i strafferettslige forbrytelser.¹⁰⁷

En komparativ analyse er et nyttig hjelpemiddel av tre forskjellige årsaker.¹⁰⁸ For det første får rettsanvenderen mulighet til å se sitt eget rettssystem og de konkrete reglene i perspektiv ved å sammenligne med andre land. For det andre vil en nærmere analyse av andre og fremmede rettssystemer være egnet til å si noe om hvilken retning utviklingen innenfor de spesielle fagfeltene går. Den tredje grunnen er at rettsanvenderen i større grad kan finne aktuelle problemstillinger grunnet en større bredde i rettskildene. De tre grunnene fordrer imidlertid at den komparative analysen gjøres med land hvis straffesystemer bygger på de samme grunnprinsipper og begrunnelser som i Norge.¹⁰⁹ Det er følgelig av liten interesse å sammenligne de norske reglene om skyldene med tilsvarende regler i for eksempel Saudi-Arabia, da reglene i sistnevnte begrunnes i en dyp, muslimsk tro. Sammenligningen vil av den grunn gjøres med Sverige, Tyskland og England.

Videre må man ved sammenligning med andre lands rettssystemer være oppmerksom på enkelte faremomenter. Det mest naturlige faremomentet er naturligvis at man ikke har like stor kunnskap om andre lands politiske system og samfunnsforhold for øvrig. Den juridiske metoden kan også by på utfordringer, da den i andre land ofte er annerledes enn i vårt rettssystem. For eksempel er ikke lovforarbeidene en særlig relevant rettskilde i tysk rett.¹¹⁰

5.2 Sverige

Innledningsvis må det påpekes at premisset for vurderingen av tiltaltes skyldene er annerledes enn i Norge, ved at gjerningspersonens psykiske tilstand kun er av betydning for straffespørsmålet ved valg av reaksjonsform på den kriminelle handlingen.¹¹¹ At gjerningspersonen innehar skyldene er altså ikke et krav for idømmelse for straffansvar, som det er i Norge. Den svenske regelen er regulert i Brottbalken 30:6, hvor det heter at:

---

¹⁰⁶ Rui (2009) s. 436

¹⁰⁷ Getz og Hagerup (1903) s. 46

¹⁰⁸ Rui (2009) s. 438

¹⁰⁹ NOU 2014: 10 s. 60

¹¹⁰ Rui (2009) s. 451

¹¹¹ NOU 2014: 10 s. 65

«Den som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning ska i första hand dömas till en annan påföljd än fängelse. Rätten får döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Vid bedömningen av om det finns sådana skäl ska rätten beakta

- 1) om brottet har ett högt straffvärde,
- 2) om den tilltalade saknar eller har ett begränsat behov av psykiatrisk vård,
- 3) om den tilltalade i anslutning till brottet själv har vållat sitt tillstånd genom rus eller på något annat liknande sätt,
- 4) omständigheterna i övrigt.

Rätten får inte döma till fängelse, om den tilltalade till följd av den allvarliga psykiska störningen har saknat förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt.»

Også den svenske regelen består altså av et inngangsvilkår – «allvarlig psykisk störning» - og et begrensende tilleggsvilkår – «under påverkan» -. Dersom begge vilkårene er oppfylt, er utgangspunktet at gjerningspersonen dømmes til en annen reaksjon enn fengsel. I motsetning til den norske regelen, finnes det også to lovfestede unntak fra hovedregelen

5.2.1 Inngangsvilkåret

For at en annen reaksjonsform enn fengsel skal anvendes, må gjerningspersonen for det første ha en «allvarlig psykisk störning». Ordlyden tilsier at et bredt spekter av psykiske lidelser kan være aktuelle, mens «allvarlig» gir anvisning på en høy terskel. Dette kommer også til uttrykk i forarbeidene hvor det heter at kjernen i begrepet er tilstandene med psykotisk karakter, herunder tilstander med «störd realitetsvärdering och med symtom av typen vanföreställningar, hallucinationer och förvirring».¹¹² Utenfor kjernen er det et bredt spekter av lidelser som kan være aktuelle, som for eksempel alvorlige depresjoner med selvmordstanker, enkelte personlighetsforstyrrelser og demens.¹¹³

I vurderingen av hvorvidt en «psykisk störning» er «allvarlig», skal det ses hen til en konkret helhetsvurdering hvor både lidelsens art og grad får betydning.¹¹⁴ At det er en helhetsvurdering underbygges av forarbeidenes bruk av schizofreni som eksempel, hvor det heter at lidelsen «får

---

¹¹² Prop. 1990/91: 58 s. 86

¹¹³ L.c.

¹¹⁴ Prop. 1990/91: 58 s. 87

alltid anses som allvarlige till sin art men behöver däremot inte vara allvarlige till sin grad och kan ha ett tämligen lindrigt förlopp».¹¹⁵

En illustrerende avgjørelse fra den svenske Högsta domstolen er NJA 2013 s. 1090. I avgjørelsen var en kvinne tiltalt for en rekke straffbare handlinger, herunder vold, spytting og drapstrusler mot politiet samt forfølgelse og trusler mot andre. Den rettspsykiatriske rapporten konkluderte med at kvinnen oppfylte kriteriene for borderline personlighetsforstyrrelse med antisosiale og autistiske trekk. Et typisk kjennetegn for denne typen personlighetsforstyrrelse er en manglende evne til å regulere følelsene sine, spesielt i pressede situasjoner.¹¹⁶ Det ble også vektlagt at tiltalte hadde sittet lang tid i varetekt samt gjennomgått psykiatrisk behandling med gode resultater. Videre var også risikoen for tilbakefall et moment i helhetsvurderingen, da denne ble vurdert som middels til lav. Samlet sett var inngangsvilkåret for «allvarlig psykisk störning» oppfylt.

5.2.2 Det begrensende tilleggsvilkåret

Hvis tiltalte oppfylder kravet om en «allvarlig psykisk störning», er spørsmålet om den kriminelle handlingen er gjennomført «under påverkan av» den aktuelle lidelsen eller tilstanden. Den naturlige ordlydsforståelsen tilsier et krav om at handlingen ikke ville vært gjennomført uten den aktuelle lidelsen. Dette kausalitetskriteriet er nærmere presisert i forarbeidene, hvor det heter at den aktuelle psykiske lidelsen må ha hatt avgjørende innflytelse på den kriminelle handlingen.¹¹⁷ Dette kravet om årsakssammenheng har hengt igjen fra den gamle regelen da skylddevne var en betingelse for straffansvar.¹¹⁸ Kausalitetskravet har vært gjenstand for debatt i Sverige, uten at debatten har ført til en regelendring. Rasjonale bak regelen er at graden av årsakssammenheng er egnet til å si noe om i hvilken grad gjerningspersonen kan holdes ansvarlig for den aktuelle handlingen.¹¹⁹ Regelen er altså tuftet på skyldprinsippet.

Rent praktisk ser retten på tidsperspektivet i vurderingen av om kausalitetskravet er oppfylt, sett i sammenheng med en presumsjon om at de alvorlig psykisk syke er påvirket av den aktuelle

---

¹¹⁵ L.C

¹¹⁶ Karterud (2022)

¹¹⁷ Prop. 1990/1991: 58 s. 458.

¹¹⁸ NOU 2014: 10 s. 67

¹¹⁹ Prop. 1990/1991: 58 s. 458.

tilstanden.¹²⁰ Dersom den kriminelle handlingen blir gjennomført kort tid etter at den aktuelle lidelsen har rammet gjerningspersonen, taler dette følgelig for at kausalitetskravet er innfridd.

5.2.3 Unntaksreglene

Dersom både inngangsvilkåret og det begrensende tilleggsvilkåret er innfridd, er utgangspunktet at tiltalte skal idømmes en annen straffereaksjon enn fengsel. I bestemmelsens første ledd er det imidlertid en unntaksregel om at fengsel kan idømmes dersom retten finner «synnerliga skäl», hvilket er den svenske ekvivalenten til «særlige grunner». Ordlyden tilsier at det må foreligge grunner utenom det vanlige for at fengsel skal være aktuelt, og det legges følgelig opp til en helhetsvurdering. Sett i sammenheng med presumsjonen om andre reaksjonsformer enn fengsel, er det en høy terskel som må overstiges. Helhetsvurderingen må ta utgangspunkt i de fire lovfestede momentene. Unntaket er først og fremst ment å gjelde de svært forbigående psykosetilstandene samt de rusutløste psykosene.¹²¹ I tillegg er det presisert i forarbeidene at handlingens straffverdighet må være minst fire års fengsel.¹²²

Videre følger det av bestemmelsens tredje ledd at fengsel overhodet ikke skal idømmes om den «tiltalade till följd av den allvarlige psykiska störningen har saknat förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan innsikt». Ordlyden gir anvisning på en vurdering av tiltaltes evne til rasjonell vurdering av situasjonen på handlingstidspunktet, herunder konsekvensene av handlingen og de adekvate handlingsalternativene. Regelen er ment å omfatte de «mest psykisk störda».¹²³ Regelen er følgelig et utslag av det blandede prinsipp, med et psykologisk avgrensningskriterium, jf. beskrivelsen i kapittel 1.2. Videre bygger regelen også på en tanke om den manglende individualpreventive effekten hos tiltalte med en så alvorlig psykisk lidelse.

5.2.4 Sammenligning

Innholdet i den svenske regelen er i stor grad annerledes enn den norske. Dette kommer til uttrykk allerede ved inngangsvilkåret, da den svenske regelen omfatter et langt større spekter av tilstander og lidelser, herunder blant annet personlighetsforstyrrelser samt depresjoner med selvmordstanker. Dette må imidlertid ses i sammenheng med kravet om alvorlighet, slik at det i praksis skal svært mye til før slike personlighetsforstyrrelser faktisk oppfyller

---

¹²⁰ NOU 2014: 10 s. 68

¹²¹ Prop. 2007/2008: 58 s. 23

¹²² Ibid. s. 22

¹²³ Prop. 1990/91: 58 s. 458

inngangsvilkåret, noe som gjenspeiles i avgjørelsen inntatt I NJA 2013 s. 1090. I vurderingen av det begrensende tilleggsvilkåret er det også stor forskjell da svenskene opererer med et kausalitetskrav med krav om årsakssammenheng mellom den aktuelle lidelsen og den kriminelle handlingen. Det er følgelig stor forskjell fra den norske regelen, da regelen vår som kjent ikke inneholder et psykologisk avgrensingskriterium.

Den største forskjellen ligger i svenskens spesielle unntaksregler. Dette må imidlertid ses i sammenheng med at skyldevne ikke er et premiss for straffansvar i Sverige. Unntaksreglens formål er dermed om gjerningspersonens lidelse eller tilstand tilsier at det skal idømmes en annen reaksjon enn fengsel.

5.3 Tyskland

I tysk rett er reglene for skyldevne regulert i Strafgesetzbuch § 20, hvor den offisielle engelske oversettelsen lyder som følger: «Whoever, at the time of the commission of the offence, is incapable of appreciating the unlawfulness of their actions or of acting in accordance with any such appreciation due to a pathological mental disorder, a profound disturbance of consciousness or intellectual disability or any other serious mental disorder is deemed to act without guilt».

Også denne bestemmelsen består av et inngangsvilkår med krav om tilstand eller lidelse samt et begrensende tilleggsvilkår.

5.3.1 Inngangsvilkåret

Det er altså flere forskjellige lidelser og tilstander som kan oppfylle inngangsvilkåret. Mest relevant for oppgaven, er vilkåret om «pathological mental disorder» og «any other serious mental disorder», da vilkårene «profound disturbance of consciousness or intellectual disability» kan sammenlignes med «sterk bevissthetsforstyrrelse» og «høygradig psykisk utviklingshemming» etter straffeloven § 20 (2) bokstav b og c.

For førstnevnte vilkår er de aktive psykosene kjerneområdet, hvor «mental» viser til alle delene av det menneskelige sinn, herunder både intellektuelt og emosjonelt.¹²⁴ Dette medfører at for eksempel psykose som følge av schizofreni klart er omfattet av inngangsvilkåret. Videre

---

¹²⁴ Rauxloh (2022) s. 252

viser rettspraksis at også psykoser som følge av skade på hjernen er omfattet, herunder for eksempel demens.¹²⁵

Hva gjelder «any other serious mental disorder» er det etter ordlyden vanskelig å klargjøre det eksakte innholdet, men «serious» gir anvisning på en høy terskel. Ordlyden er følgelig svært vid, og det åpnes for at både personlighetsforstyrrelser og andre psykiatriske sykdommer som pedofili kan være omfattet.¹²⁶ Den åpne ordlyden var gjenstand for sterk kritikk forut for sin innlemmelse i bestemmelsen i 1969, da det ble fryktet at det store skjønnet dommerne i vurderingen ville føre til at for mange ble ansett å ha en lidelse eller være i en tilstand som oppfylte inngangsvilkåret.¹²⁷ Historikken viser imidlertid at frykten var ubegrunnet, da antallet ikke økte.¹²⁸

5.3.2 Det begrensende tilleggsvilkåret

Det begrensende tilleggsvilkåret fordrer en vurdering av lidelsens psykologiske effekt på gjerningspersonen, jf. «incapable of appreciating the unlawfulness of their actions or of acting in accordance with any such appreciation». Dersom den aktuelle lidelsen eller tilstanden har gjort at gjerningspersonen enten 1) ikke er i stand til å forstå ulovligheten av det aktuelle lovbruddet eller 2) ikke er i stand til å handle i samsvar med denne innsikten, mangler tiltalte den nødvendige skyldevnen for å bli straffet.

Praksis fra den føderale straffedomstolen viser at retten må vurdere om tiltaltes handlingsmønster, atferd og karakteristikker faller utenfor det som kan anses som normal oppførsel fra en kriminell.¹²⁹ I tråd med at skyldevne er et absolutt vilkår for straffbarhet i tysk rett, kreves det at tiltalte mangler fullstendig fravær av forståelse for sin handling eller innsikt. Denne psykologiske vurderingen er normativ, og skal utelukkende gjøres av domstolen. Vurderingen kan riktignok basere seg på de sakkyndige rapporter, men retten er aldri bundet av disse rapportene.¹³⁰

Også her står skyldprinsippet helt sentralt.¹³¹ I de tilfellene hvor det begrensede tilleggsvilkåret er oppfylt, anerkjenner retten at tiltalte befant seg i en slik tilstand at det ikke

---

¹²⁵ Se BGH 5 StR 299/88

¹²⁶ Rauxloh (2022) s. 254

¹²⁷ I.c

¹²⁸ I.c

¹²⁹ BGH 4 StR 566/18, hentet fra NOU 2014: 10 s. 74

¹³⁰ Rauxloh (2022) s. 257

¹³¹ Ibid. s. 256

kan forventes alternativ handling. Dette fordi lidelsen eller tilstanden var så hemmende at den nødvendige innsikten som kreves for å handle alternativt, ikke var til stede på gjerningstidspunktet.

5.3.3 Sammenligningen

Det er i alt relativt store forskjeller fra den tyske regelen til den norske, både for inngangs- og det begrensende tilleggsvilkåret. For førstnevnte favner vilkåret «any other serious mental disorder» langt videre enn den norske regelen, noe som er illustrert ved at pedofili *kan* være omfattet. Videre er det begrensende tilleggsvilkåret forankret i det psykologiske prinsipp, da det etterspør en vurdering av den psykologiske effekten lidelsen har på gjerningspersonen.

En interessant likhet er imidlertid kritikken mot den vide ordlyden forut for dens innlemmelse i den tyske regelen, da justiskomiteén som nevnt var kritiske til Departementets lovforslag delvis grunnet en for vid ordlyd.

5.4 England

England er i all hovedsak et *common law*-land, hvilket medfører at regelverket i all hovedsak er sedvanerett som ofte bygger på praksis fra domstolene. Det er nettopp slik domstolpraksis som ligger til grunn for de engelske reglene om skyldene, populært kalt M’Naghten rules fra 1843. Disse reglene kommer fra straffesaken mot Daniel M’Naghten, som var mistenkt for å ha drept sekretæren til den daværende britiske statsministeren, i den tro at han faktisk drepte statsministeren sir Robert Peel.¹³² M’Naghten led av vrangforestillinger og trodde han var forfulgt av det politiske partiet toryene, hvilket er forløperen til dagens konservative parti i England. Da M’Naghten ble frikjent på grunn av manglende skyldene, ble det stilt spørsmål i om regelverket i Overhuset i parlamentet. Svaret var at:

«The jury ought to be told in all cases that every man is to be presumed to be sane, and to possess a sufficient degree of reason to be responsible for his crimes, until the contrary be proved to their satisfaction ; and that, to establish a defence on the ground of insanity it must be clearly proved that, at the time of committing the act, the accused was labouring under such

---

¹³² NOU 2014: 10 s. 73

a defect of reason, from disease of the mind, as not to know the nature and quality of the act he was doing, or, if he did know it, that he did not know he was doing what was wrong [...]»¹³³

Den engelske regelen består følgelig av et inngangsvilkår med krav om «defect of reason, from disease of the mind» på gjerningstidspunktet og et begrensende tilleggsvilkår hvor gjerningspersonen enten ikke skjønnte «the nature and quality of the act he was doing» eller «that he did not know he was doing what was wrong».

5.4.1 Inngangsvilkåret

Inngangsvilkåret er todelt, da det kreves både en sykdom eller lidelse egnet til å påvirke sinnet – «disease of the mind», samt at sykdommen faktisk har påvirket evnen til å fatte fornuftige beslutninger på gjerningstidspunktet – «defect of reason» -.

Førstnevnte skal forstås svært bredt, og sikter til samtlige sykdommer egnet til å påvirke sinnet til gjerningspersonen.¹³⁴ Dette kommer til uttrykk blant annet i R v. Kemp, hvor tiltalte hadde angrepet sin kone med en hammer.¹³⁵ Tiltalte led av aterosklerose, som er ansamlinger av fett i arteriene hvilket kan hindre tilførsel av oksygen og andre næringsstoffer til blant annet hjernen.¹³⁶ I rettssaken ble det uttalt at det var irrelevant «whether the condition of the mind is curable, incurable, transitory or permanent».¹³⁷

Etter dette vil alle lidelser eller tilstander som påvirker gjerningspersonens sinn være omfattet. Det eneste som faller utenfor, er læren om automatisme. Kort fortalt går denne grensedragningen på hvorvidt det er indre eller ytre forhold som er skylden til sinnspåvirkningen.¹³⁸ Det er følgelig en svært kompleks grensedragning, noe som illustreres godt ved to avgjørelser om diabetes. I R. v Quick ble resultatet automatisme, da sinnspåvirkningen ikke skyldtes sykdommen, men insulinet som ble brukt som medisin mot sykdommen.¹³⁹ I R. v. Hennessy ble imidlertid hyperglykemi – høyt blodsukker – ansett som «disease of the mind» da det skyldes en iboende effekt, nemlig diabetes.¹⁴⁰

---

¹³³ (1843) 10 Cl. & F. 200

¹³⁴ Mackay (2022) s 26

¹³⁵ R. v. Kemp [1957] 1 QB 399

¹³⁶ Ytrehus (2022)

¹³⁷ R v. Kemp [1957] 1 QB 399, på side 407

¹³⁸ NOU 2014: 10 s. 75

¹³⁹ R. v. Quick [1957] 3 ALL ER 347

¹⁴⁰ R. v. Hennessy [1989] 2 ALL ER 9

Konsekvensen av denne sondringen kan være svært viktig for gjerningspersonen, da automatisme fører til en ubetinget frifinnelse, mens M’Naghten rules kan føre til idømmelse av særreaksjoner.¹⁴¹

Når det gjelder «defect of reason» er det avgjørende som nevnt at tiltaltes fornuftsevner har blitt redusert grunnet den aktuelle sykdommen eller lidelsen. I R. v. May Clarke ble forståelsen av begrepet oppsummert som at det kreves noe mer enn kun midlertidige nedsettelse som for eksempel kortvarig forvirring hvor tiltalte ikke makter å bruke de egenskapene vedkommende egentlig innehar.¹⁴² I avgjørelsen ble en dame med depresjon – som ble ansett som «disease of the mind» - dømt for butikkyveri da hennes kortvarige sinnsfraværende tilstand ikke ble ansett tilstrekkelig. «Defect of reason» skal følgelig forstås strengere enn «disease of the mind».

5.4.2 Det begrensende tilleggsvilkåret

Det begrensende vilkåret består altså av to alternativer. Det første er at gjerningspersonen ikke forstod «the nature and quality» av den kriminelle handlingen som ble gjennomført. Det andre alternativet er at gjerningspersonen ikke forstod at det han gjorde «was wrong».

Førstnevnte alternativ er underlagt en snever tolkning, og gjelder kun faktiske forhold, og ikke moralske, jf. R. v. Georges Codère.¹⁴³ Vilket vil følgelig være oppfylt dersom lidelsen eller tilstanden har ført til at de alminnelige vilkår om subjektiv skyld er fraværende, herunder at gjerningspersonen handlet med fravær av «intention», «knowledge» eller med «recklessness».

¹⁴⁴

Også det andre alternativet er underlagt en snever tolkning, da det kun er rettsvillfarelse som er relevant, jf. R. v. Windle.¹⁴⁵ I saken hadde en mann som led av dobbeltgalskap drept sin suicidale kone som følge av sine vrangforestillinger om at det var moralsk korrekt å drepe henne. Hans moralske villfarelse var følgelig ikke tilstrekkelig, og mannen ble ansett som tilregnelig.

---

¹⁴¹ Nou 2014: 10 s. 74-75

¹⁴² R. v. May Clarke [1972] 1 ALL ER 219

¹⁴³ R. v. Codere [1916] 12 Cr App Rep 21

¹⁴⁴ NOU 2014: 10 s. 76

¹⁴⁵ R. v. Windle [1952] 2 QB 826

5.4.3 Sammenligningen

Til tross for likheten i oppbygningen med et vidt inngangsvilkår og begrensede tilleggsvilkår underlagt en snever forståelse, er den engelske regelen langt mer kompleks enn det norske. Dette illustreres blant annet ved læren om automatisme, da dette som nevnt er en svært kompleks sonndring som flere engelske rettsteoretikere mener bør evalueres.¹⁴⁶

Også innholdet reglene er svært forskjellige av flere grunner. For det første er inngangsvilkåret langt videre, da lidelser som diabetes og aterosklerose kan være relevante sykdommer. Videre praktiseres også det begrensede vilkåret forskjellig, da engelskmennene har blandet inn rettsvillfarelse i vurderingen. Det første alternativet minner imidlertid mer om den psykologiske vurderingen man finner i de andre landene. Også dette er da forskjellige fra vår regel om utilregnelighetsvurderingen.

6. Avsluttende betraktninger

6.1 Hvilket prinsipp burde regelen bygd på?

Den komparative analysen viser at de fleste landene bygger sine regler om skylddevne på et blandet prinsipp, hvor blant annet Tyskland og Sverige har et psykologisk avgrensingskriterium med krav om årsakssammenheng mellom den aktuelle lidelsen og den kriminelle handlingen. En slik regel kan ha stor verdi, da kausalitetskrav kan være egnet til å si noe om den praktiske konsekvensen den aktuelle lidelsen har på handlingsmønsteret til gjerningspersonen, og på den måten gi uttrykk for hvor stor klanderverdighet som foreligger.

I praksis er det imidlertid større betenkeligheter rundt et psykologisk avgrensingskriterium, noe som illustreres godt ved hvordan regelen praktiseres i Tyskland. Her må som nevnt retten analysere om tiltaltes handlingsmønster, atferd og karakteristikk avviker fra det som kan anses som normal oppførsel fra en kriminell. En slik analyse vil aldri kunne være helt treffende, og vil ofte basere seg på antagelser fra dommernes side. Tilregnelighetsutvalget argumenterte på lik måte i deres begrunnelse for hvorfor deres lovforslag ikke baserte seg på det blandede prinsipp. I redegjørelsen uttalte utvalget at «[d]et finnes ikke empiriske eller faglige holdepunkter for den avgjørende bedømmelsen av om den psykiske avvikstilstanden har hatt innflytelse på gjerningsmannens lovbrudd».¹⁴⁷ En vurdering basert på antagelser fra retten er i

---

¹⁴⁶ Mackay (2022) s. 30

¹⁴⁷ NOU 2014: 10 s. 22

seg selv aldri en god regel, da den i sin natur ofte fører til lite treffende resultater all den tid retten ikke baserer seg på empiriske eller faglige holdepunkter. Et psykologisk avgrensningskriterium er derfor egnet til å øke vilkårligheten i skyldvne-vurderingen, noe som er et sterkt argument mot at en slik regel bør introduseres.

Også svenskens praktisering hva gjelder vurdering av kausalitetskriteriet fremstår lite overbevisende, da man som nevnt opererer med en presumsjon om at kriteriet er oppfylt hos de mest alvorlig psykisk syke gjerningspersonene. Mennesker som er så syke at grunnvilkårene er innfridd – både i Norge og i Sverige – kan oppføre seg på svært mange måter. Å operere med en slik presumsjon – i motsetning til en normativ vurdering – kan være egnet til å svekke den alminnelige rettsfølelsen.

Samlet sett fremstår det positivt at den norske regelen ikke bygger på et blandet prinsipp med et psykologisk avgrensningskriterium, primært grunnet den økte sjansen for vilkårlighet.

6.1.1 Hva med engelskmennenes «nature and quality»-regel?

Det første alternativet i det begrensede vilkåret i England, er som nevnt at gjerningspersonen ikke forstod «the nature and quality» av den kriminelle handlingen. Dette innebærer at de alminnelige vilkårene om subjektiv skyld ikke er oppfylt. Rent praktisk vil imidlertid ikke oppfyllelse av det begrensede vilkåret føre til frifinnelse, men åpner for idømmelse av særreaksjoner.¹⁴⁸ Dette fordi den aktuelle lidelsen eller tilstanden er årsaken til at det ikke foreligger tilstrekkelig subjektiv skyld.

En slik regel kan være positivt på bakgrunn av skyldprinsippet. Den aktuelle lidelsen eller tilstanden kan i enkelte tilfeller hindre gjerningspersonen i å forstå rekkevidden av den kriminelle handlingen, og dermed senke klanderverdigheten av handlingen. I så måte kan det vanskelig tenkes at gjerningspersonen har handlet med «bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen», slik et av forsettsalternativene lyder i straffeloven § 22 b. Gjerningspersonen vil imidlertid være så alvorlig syk – all den tid grunnvilkåret vil være oppfylt – at det fullstendig frifinnelse bør være et alternativ. Da er det heller hensiktsmessig med særreaksjon.

På den annen side hensyntar ikke en slik regel kompleksiteten hos mennesker som lider av alvorlige psykiske og/eller mentale lidelser. Dette er også utvalget inne på, da de mener reglene

---

¹⁴⁸ NOU 2014: 10 s. 76

om skyldevne bør «gis en utforming som i minst mulig grad utfordrer forståelsen av mennesket og menneskelige handlinger».¹⁴⁹ Som tidligere nevnt, vil altså handlingsmønsteret hos alvorlig syke mennesker variere stort. Det er dermed lite hensiktsmessig med regler som baserer seg på antagelser om alvorlige syke menneskers handlingsvalg. Personlig mener jeg dermed Utvalget har rett i sine tanker om reglenes utforming.

Dersom man i Norge skulle hatt en «nature and quality»-regel i tillegg til utilregnelighetsvurderingen, ville regelen om skyldevne samlet sett blitt svært kompleks med for mange aspekter. Dette underbygges at rettsregelen slik den er nå, fremdeles ikke er helt avklart, jf. eksempelvis Riksadvokatens brev som nevnt i kapittel 1.3. Et ytterligere aspekt i regelen kan følgelig gjøre at rettsstillingen blir enda mer usikker. Det er i utgangspunktet ikke ønskelig, spesielt ikke når regelen i seg selv ikke er overbevisende.

Samlet sett bør «nature and quality»-regelen ikke introduseres i Norge.

6.2 Økt sjans for vilkårlighet?

Som nevnt i kapittel 1.2 knyttet store deler av justiskomiteens kritikk mot Departementets lovforslag knyttet opp mot den manglende forutberegneligheten den vide ordlyden og det utvidede dommerskjønnet innebærer. Forutberegnelighet er et overordnet mål for enhver rettsstat, da det innebærer at borgerne med rimelighet kan forutsi sin egen rettsstilling og på den måten sikre at like tilfeller blir behandlet likt.

Departementet mente at den vide ordlyden og det utvidede dommerskjønnet ville innebære at «det utpensles i rettspraksis hvilke tilstander som oppfyller utilregnelighetsnormen, noe som vil sikre likebehandling og rettssikkerhet på en bedre måte enn når de sakkyndige utøver ‘domsmyndighet’ i den enkelte sak».¹⁵⁰ I det videre vil to praktiske problemstillinger tilknyttet grunnvilkåret og tilleggsvilkåret presenteres for å underbygge poenget om økt sjans for vilkårlighet som følge av lovendringen.

6.2.1 Grunnvilkåret

Utenfor den nye bestemmelsens kjerneområde om de aktive psykosene, er det altså et bredt spekter av lidelser og tilstander som *kan* være relevante. Dette har ført til at like type lidelser

---

¹⁴⁹ NOU 2014: 10 s. 89.

¹⁵⁰ Prop. 154 L (2016-2017) s. 13

kan vurderes ut fra forskjellig alternativ i straffeloven § 20 annet ledd, herunder blant annet kognitive funksjonsnedsettelse. For eksempel har Departementet uttalt at hjerneskader ervervet i voksen alder – herunder blant annet demens – i utgangspunktet skal vurderes under bokstav a om «sterkt avvikende sinnstilstand», mens medfødte hjerneskader skal vurderes bokstav c om «høygradig psykisk utviklingshemming».¹⁵¹

Dette kan medføre ulik behandling av like funksjonsnedsettelse da innholdet i vurderingene i bokstav a og c klart nok er forskjellige.¹⁵² Dette vil igjen få betydning for utilregnelighetsvurderingen, da analysen viser at utilregnelighet presumeres når grunnvilkåret om sterkt avvikende sinnstilstand er oppfylt. Analysen av tilleggsvilkåret viste også at i vurderingen av funksjonsevne, er innholdet i vurderingen annerledes. I tillegg til at det opereres med en presumsjon for utilregnelighet ved bokstav a, er det kun planleggingsaspektet som kan endre resultatet. Utilregnelighetsvurderingen for bokstav c vil imidlertid bestå av en bredere helhetsvurdering, hvor blant annet gjerningspersonens evne til å pusse tennene vil få betydning.¹⁵³ Det vil derfor ha stor praktisk betydning om en vurdering av hjerneskade gjøres under bokstav a eller c.

Utfordringen kunne enkelt vært løst ved at Departementet i forarbeidene var enda klarere på hvilke lidelser og tilstander som var ment omfattet av utvidelsen av grunnvilkåret for bokstav a, med den konsekvens at domstolens skjønnsrom ble innskrenket på dette området. Dette er for eksempel gjort med personlighetsforstyrrelser. Dette ville gjort det enklere for rettsanvenderen å *plassere* de forskjellige funksjonsnedsettelsene i *riktig* bokstav. Når en slik klargjøring mangler, går Departementet på akkord med sin egen målsetning om sikring av likebehandling og rettssikkerheten.

6.2.2 Tilleggsvilkåret

I kapittel 4.4.1 ble det redegjort for at utgangspunktet for utilregnelighetsvurderingen er hvorvidt det er rimelig og rettferdig å straffe tiltalte. Rimelig og rettferdig er ord uten entydig og presist innhold, da det forandrer seg fra sak til sak. Det som er rimelig i en sak, kan fort være urimelig i en annen. Flere teoretikere, herunder blant annet Thomas Frøberg, mener at hele utilregnelighetsvurderingen følgelig bygger på et upresist vurderingstema.¹⁵⁴ På privatrettens

---

¹⁵¹ Ibid. s. 89

¹⁵² Grønning og Melle (2022) s. 416

¹⁵³ Prop. 154 L (2016-2017) s. 229-230

¹⁵⁴ Frøberg (2020) s. 179

område finnes det eksempler på upresise vurderingstemaer som fungerer godt i praksis, da avveiningen som gjøres beror på vekten av to motstående hensyn. Her er *condictio indebiti*-vurderingen illustrerende, da det avgjørende spørsmålet om tilbakebetaling er rimelig beror på avveiningen av oppgjørs- og korreksjonshensynet.¹⁵⁵

I utilregnelighetsvurderingen er det ingen slike motstående hensyn. Selv om straffeloven § 20 tredje ledd gir veiledning i vurderingen, er de opplistede momentene faktiske fenomener og ikke momenter med normativ betydning.¹⁵⁶ Igjen står man altså med en vurdering som baserer seg på et vagt og upresist vurderingstema. Dette er lite egnet for å ivareta det overordnede formålet om å la rettspraksis være styrende for forutberegneligheten og med det likebehandlingen, da selve utgangspunktet for vurderingen kan ende opp med å være forskjellig fra sak til sak.

I skrivende stund har Høyesterett altså kun avgjort de to overnevnte avgjørelsene etter at lovendringen trådte i kraft. Etter hvert som Høyesterett avgjør flere saker om temaet, gjenstår det å se om Justiskomiteens frykt blir reell eller om vi får en tilsvarende utvikling som i Tyskland ved at Departementet får rett i sin påstand om at rettspraksis på en god måte vil utpensle hvilke lidelser og tilstander som fører til manglende skyldevne.

---

¹⁵⁵ Ibid. s. 180.

¹⁵⁶ l.c

Litteraturliste

Lover, forskrifter og rundskriv

Lov 20. august 1842 nr. 12 om Forbrydelser (Kriminalloven)

Lov 22. mai 1902 nr. 10 om Almindelig Borgelig Straffelov (Straffeloven)

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven)

Lov 17. januar 1997 nr. 11 om Endringer i straffeloven m.v. (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner)

Lov 22. mai 2005 nr. 28 om straff (Straffeloven)

RA-2020-2 om Tilregnelighetsregler og særreaksjoner

Forarbeider

Innst.296 L (2018-2019) Om Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (skyldevne, samfunnsvern og sakkyndighet)

NOU 1990: 5 Om strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner, Straffelovkommisjonens delutredning IV

NOU 2014: 10 Om skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern

Ot.Prp. nr 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)

Prop. 154 L (2016-2017) Om Endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (skyldevne, samfunnsvern og sakkyndighet)

Proposition 1990/91: 58 om psykiatrisk tvångsvård, mm.. Hentet fra:

<https://data.riksdagen.se/fil/D8F7BD1F-FB87-4BE3-A487-9D99484DD372>

Proposition 2007/2008: 97 om Påföljder för psykisk störda lagöverträdare. Hentet fra:

<https://data.riksdagen.se/fil/9C8A41E2-C1E8-47BA-8932-910A30BA7D33>

Rettsavgjørelser

Høyesterett

Rt-1977-1207

HR-2019-653-A

HR-2023-1242-A

HR-2023-1243-A

HR-2023-1984-U

Lagmannsrett

LB-2012-207807

LB-2022-48655

LB-2022-88489

LG-2023-3221

LA-2023-34996

Tingrett

RG-2012-1153

TOSL-2020-181205

TOSL-2021-85019

TSOS-2022-1336

THOD-2023-63120

TOSL-2023-96696

Utenlandsk rett

[1916] 12 Cr App Rep 21 (Engelsk rett)

[1952] 2 QB 826 (Engelsk rett)

[1957] 1 QB 399 (Engelsk rett)

[1957] 3 ALL ER 347 (Engelsk rett)

[1972] 1 ALL ER 219 (Engelsk rett)

[1989] 2 ALL ER 9 (Engelsk rett)

BGH 4 StR 566/18 (Tysk rett)

BGH 5 StR 299/88 (Tysk rett)

NJA 1995 s. 48 (Svensk rett)

NJA 2013 s. 1090 (Svensk rett)

Litteratur

Andenæs, Johs., *Statsforfatningen i Norge*, 4. utg., Tanum-Norli 1976.

Bolstad, Jon og Julianne Mossing Bråten, «Så kollegaen bli drept under Nav-angrepet: -Hun ble fanget i rommet», NRK, 31. oktober 2022, https://www.nrk.no/vestland/nav-drapet-i-hordaland-tingrett_-tiltalte-i-nav-drapet-mener-han-var-utilregnelig-1.16156863, lest 12. januar 2024.

Braut, Geir Sverre, «ICD-11», Store Medisinske Leksikon (Store norske leksikon), 11 januar 2022, <https://sml.snl.no/ICD-11>, lest 13. februar 2024.

Frøberg, Thomas, «De nye reglene om strafferettslig skyldvne», Lov og Rett, 2020 vol 59, s. 167-184, DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2020-03-05>

Getz, Bernhard og Francis Hagerup, «Juridiske afhandlinger», 1. utg., Aschehoug, Kristiania 1903.

Giæver, Anders, «Kan vi leve med dette», VG, 30. november 2011, <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/za7LO/anders-giaever-kommenterer-kan-vi-leve-med-dette>, lest 13. februar 2024

Gröning, Linda, «Has Norway abandoned its medical model? Thoughts about the criminal insanity reform post 22 July», *Criminal Law Review*, 3/2021, s. 191-202, DOI: <https://uk.westlaw.com/Document/I42A24850657611EBBD6299F82D217D93/View/FullText.html>

Gröning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*, 3. utg., Fagbokforlaget 2023.

Gröning, Linda og Karl Henrik Melle, «Strafferettslig utilregnelighet: Regelavklaring og rolleavklaring», *Jussens Venner*, 2022 vol. 57, s. 399-441, DOI: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/jv.57.5.1#sec-2>

Ighoubah, Farid, «Opplysninger til Nettavisen: Ekspertene uenige om tilregneligheten til Zaniar Matapour», *Nettavisen*, 17. august 2023, <https://www.nettavisen.no/nyheter/opplysninger-til-nettavisen-ekspertene-uenige-om-tilregneligheten-til-zaniar-matapour/s/5-95-1269447>, lest 12. januar 2024.

Karterud, Sigmund. «Borderline personlighetsforstyrrelse», *Store medisinske leksikon (Store norske leksikon)*, 7. juni 2022, https://sml.snl.no/borderline_personlighetsforstyrrelse (lest 21. mars 2024).

Langbach, Tor, «Straffeloven § 20 og rettens skjønnsnorm», *Tidsskrift for strafferett*, nr. 2-2023, s. 139-148, DOI: <https://doi.org/10.18261/strafferett.23.2.3>.

Mackay, Ronnie, «The Insanity Defence in English Law», i «The Insanity Defence. International and Comparative Perspectives», Ronnie MacKay og Warren Brookbanks (red.), Oxford University Press 2022, s. 21-45

Myhrer, Tor-Geir, «Påtalemyndighetens praksis som rettskilde», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, vol. 116, 17. april 2003, DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3096-2003-02-02>.

Myrvang, Synne Eggum, «Tor Kjærviks sønn dømt utilregnelig», VG, 14. september 2022, <https://www.vg.no/nyheter/i/kERWKB/tor-kjaerviks-soenn-doemt-utilregnelig>, lest 12. januar 2024.

Rauxloh, Regina E., «Insanity in German Criminal Law», i «The Insanity Defence. International and Comparative Perspectives», Ronnie MacKay og Warren Brookbanks (red.), Oxford University Press 2022, s. 247-273

Rosenqvist, Randi, «Straffelovens medisinske prinsipp, utfordringer for moderne psykiatri», Tidsskrift for strafferett, 2010 vol. 10, s. 4-22, DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2010-01-02>.

Rui, Jon Petter, «Komparasjon innen strafferett og -prosess», Tidsskrift for strafferett, 2009, vol. 9, s. 434-468, DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2009-04-02>.

Svartdal, Frode, «Kognitive funksjoner», Store Norske Leksikon, 30. juli 2023, https://snl.no/kognitive_funksjoner (lest 29. januar 2024).

Syse, Aslak, «Strafferettslig (u)tilregnelighet – juridiske, moralske og faglige dilemmaer», Tidsskrift for strafferett, 2006 vol. 6, side 141-174, DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2006-03-02>.

Ytrehus, Kirsti, «Aterosklerose», Store medisinske leksikon (Store norske leksikon), 17. mars 2022, DOI: <https://sml.snl.no/aterosklerose> (lest 3. april 2024)

Uttalelser fra organisasjoner eller institusjoner

Helsenorge, «Psykose», 18. januar 2022, <https://www.helsenorge.no/sykdom/psykiske-lidelser/psykoser/>, (lest 15. januar 2024).

Helsenorge, «Schizofreni», 22. desember 2022, <https://www.helsenorge.no/sykdom/psykiske-lidelser/schizofreni/>, lest 25. januar 2024

Kripes, «Vold begått av personer med alvorlige psykiske lidelser», 16. desember 2022, <https://www.politiet.no/globalassets/tall-og-fakta/vold/vold-begatt-av-personer-med-alvorlige-psykiske-lidelser2.pdf>, lest 15. januar 2024.

Annet

(1843) 10 Cl. & F. 200

24/692 – 1/TRF014